

**T.C.**  
**NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**  
**İSLAM HUKUKU BİLİM DALI**

**HADDÂD'IN EL-CEVHERETÜ'N-NEYYİRE ADLI**  
**ESERİNİN İBADETLER BÖLÜMÜNDE İMAM**  
**ŞAFİÎ'YE NİSPET EDİLEN GÖRÜŞLERİN TAHKİKİ**

**ABDULLAH HANDAR**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN**  
**DOÇ. DR. HUZEYFE ÇEKER**

**KONYA – 2023**





ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Abdullah HANDAR		
	Numarası	18810601157		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / İslam Hukuku		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Huzeyfe ÇEKER		
Tezin Adı	Haddâd'ın el-Cevheretü'n-neyyire Adlı Eserinin İbadetler Bölümünde İmam Şâfiî'ye Nispet Edilen Görüşlerin Tahkiki			

**Haddâd'ın el-Cevheretü'n-neyyire adlı eseri Hanefî mezhebindeki önemli eserlerden biridir. el-Cevheretü'n-neyyire, Haddâd'ın Kudûrî'nin el-Muhtasar isimli eserine yazmış olduğu şerh olan es-Sirûcü'l-vehhâc'ın muhtasarıdır. Haddâd, el-Cevheretü'n-neyyire'de Şâfiî mezhebinin kurucusu olan İmam Şâfiî'ye birçok yerde atıflar yapmıştır. Bu çalışmada Haddâd'ın el-Cevheretü'n-neyyire'de ibadetler bölümünde İmam Şâfiî'ye yapmış olduğu atıflar incelenmiştir.**

**Çalışmamız bir giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş bölümünde; araştırmanın konusu, önemi, amacı, yöntemi ve kaynakları hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde Haddâd'ın hayatına ve eserlerine dair biyografi kaynaklarından yararlanılarak bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde ise el-Cevheretü'n-neyyire'de İmam Şâfiî'ye atfedilen görüşler Şâfiî kaynaklardan incelenmiştir. Araştırma neticesinde İmam Şâfiî'ye 103 atıf yapılmış bu atıfların 99 tanesinde isabet edilirken 4 tanesinde isabet edilmediği görülmüştür. Sonuç bölümünde ise yapılan atıfların doğruluk oranı tablo halinde verilerek elde edilen bulgular paylaşılmıştır.**

**Anahtar Kelimeler: Haddâd, el-Cevheretü'n-neyyire, İbadetler, İmam Şâfiî, Atıf, Hanefî Mezhebi, Kudûrî, el-Muhtasar.**



ABSTRACT

Author' s	Name and Surname	Abdullah HANDAR		
	Student Number	18810601157		
	Department	Basic Islamic Sciences / İslamic Law		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Assist. Doç. Dr. Huzeyfe ÇEKER		
Title of the Thesis/Dissertation	Examination of the Views Attributed to Imam Shafii in the Worship Section of Haddād's Work Titled al-Jawharatu'n-Nayyirah			

**Haddād's al-Jawharat al-naiyyira is one of the most important works in the Hanafī school. al-Jawharat al-naiyyira is an summarized text of al-Sirūj al-wahhāj, Haddād's commentary on al-Qudūrī's al-Muhtasar. In al-Jawharat al-nayyire, Haddād made many references to Imam Shāfi'ī, the founder of the Shāfi'ī madhhab. In this study, Haddād's references to Imam Shāfi'ī in the section of worship in al-Jawharat al-naiyyira are analyzed.**

**Our study consists of an introduction, two chapters and a conclusion. In the introduction, information about the subject, importance, aim, method and sources of the study is given. In the first chapter, information about Haddād's life and works is given by utilizing biographical sources. In the second part, the opinions attributed to Imam al-Shafi'i in al-Jawharat al-Nayyire were analyzed from Shafi'i sources. As a result of the research, 103 references were made to Imam Shafi'i and 99 of these references were found to be accurate while 4 were not. In the conclusion section, the accuracy rate of the references is given in a table and the findings are shared.**

**Keywords: Haddād, al-Jawharat al-naiyyira, Worship Section, Imam Shāfi'ī, Reference, Hanafi School, al-Qudūrī, al-Muhtasar.**



T.C.  
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ  
Sosyal Bilimler Enstitüsü  
**Bilimsel Etik Sayfası**



Öğrencinin	Adı Soyadı	Abdullah HANDAR		
	Numarası	18810601157		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / İslam Hukuku		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Haddâd'ın el-Cevheretü'n-neyyire Adlı Eserinin İbadetler Bölümünde İmam Şafii'ye Nispet Edilen Görüşlerin Tahkiki			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

**Abdullah HANDAR**

## İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	x
ÖNSÖZ.....	xi

### GİRİŞ

ARAŞTIRMANIN KONUSU.....	2
ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI .....	2
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	3
ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI.....	3

### BİRİNCİ BÖLÜM

#### HADDÂD'IN HAYATI VE ESERLERİ

1.1. HAYATI .....	6
1.2. İLMİ KİŞİLİĞİ.....	7
1.2.1. Hocaları .....	8
1.2.2. Öğrencileri.....	8
1.3. ESERLERİ .....	9
1.3.1. Haddâd'ın el-Cevheretü'n-neyyire Haricindeki Eserleri.....	9
1.3.1.1. es-Sirûcü'l-vehhâcü'l-muvaddah li-küllî tâlibin muhtâc.....	9
1.3.1.2. Keşfü't-tenzîl fî tahkîki'l-mebâhis ve't-tevîl.....	10
1.3.1.3. Sirâcü'z-zalâm ve bedrü't-tamâm .....	10
1.3.1.4. en-Nûrû'l-müstenîr .....	10
1.3.1.5. er-Rahîku'l-mahtûm .....	11
1.3.1.6. Şerhu Kaydi'l-evâbid fi'l-luga.....	11
1.3.2. el-Cevheretü'n-neyyire.....	11
1.3.2.1. Eserin Metni .....	11
1.3.2.2. Eserin Kaynakları .....	12
1.3.2.3. es-Sirûcü'l-vehhâc ile Cevheretü'n-neyyire Kıyası .....	19

### İKİNCİ BÖLÜM

#### EL-CEVHERETÜ'N-NEYİRE'DE İBADETLER BÖLÜMÜNDE İMAM ŞAFİİ'YE NİSPET EDİLEN GÖRÜŞLER

2.1. Temizlik Bölümünde Yapılan Atıflar .....	22
2.1.1. Misvak Kullanımı .....	22
2.1.2. Kan ve İrinin Abdesti Bozmaması .....	22
2.1.3. Kusmanın Abdesti Bozmaması .....	23

2.1.4. Gusülde Mazmaza ve İstinşak .....	23
2.1.5. Suda Ölü Bulunan Balık, Yengeç ve Kurbağanın Hükmü .....	24
2.1.6. Köpek Derisinin Hükmü.....	24
2.1.7. Meytenin Kılı ve Kemiğinin Hükmü .....	25
2.1.8. Ölü Tavuktan Çıkan Yumurtanın Hükmü .....	25
2.1.9. Ölü Koyundan Çıkan Sütün Hükmü .....	26
2.1.10. Ölmüş Oğlağın Midesindeki Sütün Hükmü .....	26
2.1.11. Domuz, Köpek ve Yırtıcı Hayvanların Artığı.....	27
2.1.12. Abdest Alıp Müslüman Olan Kimsenin Durumu.....	27
2.1.13. Bir Teyemmümler Farz ve Nafile Namaz Kılmanın Hükmü.....	28
2.1.14. Nafile Namaz İçin Teyemmüm Eden Kişinin Farz Namazı Kılma Durumu .....	28
2.1.15. Vakit Girmeden Alınan Teyemmüm .....	29
2.1.16. Mestte Bulunan Küçük Yırtığın Hükmü .....	29
2.1.17. Meshin Bitiminden Sonra Abdestin Durumu .....	30
2.1.18. Mukimken Mesh Edip Sefere Çıkan Kimsenin Durumu .....	30
2.1.19. Kadın, Deli ve Çocuğun Zekât Vermesi.....	31
2.1.20. Hayzı Biten Kadınla Gusülden Önce Cinsel İlişkinin Hükmü .....	31
2.1.21. Özur Sahibi Kişinin Abdest Durumu .....	32
2.1.22. Nifas Kanının Müddeti.....	32
2.1.23. Necasetin Temizlenmesinde Kullanılacak Olan Su .....	32
2.1.24. Meninin Temiz Olması.....	33
2.1.25. Necaset Bulaştıktan Sonra Kuruyan Yerin Durumu.....	33
2.1.26. Balık Kanının Hükmü .....	34
2.1.27. Def-i Hacette Taş Sayısı .....	34
<b>2.2. NAMAZ BÖLÜMÜNDE YAPILAN ATIFLAR .....</b>	<b>35</b>
2.2.1. Öğle Namazını Vaktin Sonuna Doğru Kılma .....	35
2.2.2. Ezanda Tercî Yapma .....	35
2.2.3. Ezan ile Kamet Arasındaki Fark .....	36
2.2.4. Erkeğin Avret Bölgesinde Göbek ve Dizin Durumu .....	36
2.2.5. İftitah Tekbirinde El Kaldırma Yeri .....	37
2.2.6. Besmele Hakkında İhtilaf.....	38
2.2.7. Besmeleyi Namazda Cehri Okuma .....	38
2.2.8. Namazda Fâtiha'yı Okuma .....	39
2.2.9. Namazda Tume'nîne .....	39

2.2.10. Secdeden Kalkış.....	40
2.2.11. Rükûda Elleri Kaldırma .....	40
2.2.12. Namazda Oturuşta Ayakların Durumu .....	41
2.2.13. Namazda Son Oturuş .....	41
2.2.14. Namazda Teşehhüd ve Salavat .....	42
2.2.15. Vitir Namazında Selam .....	42
2.2.16. Kunut Duasının Okunduğu Zaman .....	43
2.2.17. Vitir Namazında Kunut Duasının Okunma Yeri .....	43
2.2.18. Kunut Duası Okunan Namazlar .....	44
2.2.19. Kurban Bayramı Gününde Oruç Adamak .....	44
2.2.20. Nafile Namazlarda Efdal Olan Rekât Sayısı .....	45
2.2.21. Kıraatın Farz Olduğu Rekâtlar.....	45
2.2.22. Sehv Secdesinin Yapılacağı Yer.....	45
2.2.23. İmâ ile Namaz Kılma .....	46
2.2.24. Tilâvet Secdesi Hakkında İhtilaf (Hac Sûresi).....	46
2.2.25. Tilâvet Secdesi Hakkında İhtilaf (Sâd Sûresi).....	47
2.2.26. Tilâvet Secdesi Yapmanın Hükümü .....	47
2.2.27. Tilâvet Secdesinde İftitah Tekbiri .....	47
2.2.28. Şükür Secdesi .....	48
2.2.29. Seferilikte Ruhsat .....	48
2.2.30. Cuma Namazının Farzıyeti.....	49
2.2.31. Hutbede Kıraat .....	49
2.2.32. Hutbe Arasında Oturmak .....	50
2.2.33. Cuma Namazında Okunacak Sûreler.....	50
2.2.34. Seferi, Köle ve Hastanın Cuma Namazında İmam Olması.....	51
2.2.35. Bayram Namazında Tekbir Sayısı .....	51
2.2.36. Kûsûf Namazında Rükû .....	52
2.2.37. Namazda Salavat.....	52
2.2.38. Korku Namazının Kılınışı.....	52
2.2.39. Meyyitten Çıkan Necasetin Hükümü.....	53
2.2.40. Erkeğin Vefat Eden Karısını Yıkaması .....	53
2.2.41. Kadının Cenazesi Yıkanırken Saçların Durumu .....	54
2.2.42. Cenazenin Önünde Yürümenin Fazileti .....	54
2.2.43. Şehidin Cenaze Namazı .....	54

<b>2.3. Zekât Bölümünde Yapılan Atıflar.....</b>	<b>55</b>
2.3.1. Zekât Olarak Verilecek Koyunun Niteliği.....	55
2.3.2. Atların Zekâtı.....	56
2.3.3. Yavru Hayvanların Zekâtı.....	56
2.3.4. Zekâtta Kıymetin Ödenmesi.....	57
2.3.5. Altın ve Gümüşten Yapılan Süs Eşyalarının Zekâtı.....	57
2.3.6. Zekât Verilecek Gruplar Arasında Tercih.....	57
2.3.7. Fıtır Sadakası Yükümlülüğü.....	58
2.3.8. Fitrenin Miktarı.....	58
2.3.9. Fitrenin Verileceği Cins.....	59
2.3.10. Fitrenin Vâcip Oluş Vakti.....	59
<b>2.4. Oruç Bölümünde Yapılan Atıflar.....</b>	<b>60</b>
2.4.1. Oruçta Niyetin Vakti.....	60
2.4.2. Niyet ile Namaz ve Orucun Bozulması.....	60
2.4.3. Mükrehin Orucu.....	61
2.4.4. Oruç Kefareti.....	61
2.4.5. Oruçluyken Misvak Kullanmanın Hükümü.....	62
2.4.6. Özürsüz Olarak Ramazan Orucunun Kazasını Erteleme.....	62
2.4.7. İtikâfta Olan Kişinin Cuma Namazına Gitmesi.....	63
<b>2.5. Hac Bölümünde Yapılan Atıflar.....</b>	<b>63</b>
2.5.1. Tavafa Kâbe'nin Sağından Başlama.....	63
2.5.2. Şeytan Taşlamada Taş Harici Bir Şey Atmak.....	64
2.5.3. Tavafta Abdestin Bozulması.....	64
2.5.4. Efdal Olan Hac Türü.....	65
2.5.5. Kıran Haccının Kurbanı.....	65
2.5.6. Kurban Kesmeyip Oruç Tutmayan Kişinin Durumu.....	66
2.5.7. Deveye İşâr Yapma.....	66
2.5.8. Hac Aylarından Önce İhrama Girme.....	67
2.5.9. İhramlı Kişinin Yağlanması.....	67
2.5.10. İhramlı Kimsenin Hayvana Yaklaşması.....	68
2.5.11. İhramlı Kimsenin Cinsel İlişkiye Girmesi.....	68
2.5.12. Arafat Vakfesinden Önce Cinsel İlişkiye Girenlerin Durumu.....	69
2.5.13. Umrede Tavaf Bitmeden Cinsel İlişkiye Girenlerin Durumu.....	69
2.5.14. Sa'y Yapmanın Hükümü.....	70

2.5.15. Umre Yapmanın Hükmü.....	70
2.5.16. Kurban Kesme Vakti .....	71
<b>SONUÇ .....</b>	<b>72</b>
<b>BİBLİYOGRAFYA .....</b>	<b>75</b>

**KISALTMALAR**

a.s	: Aleyhisselam
b.	: Bin
Bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
H.z.	: Hazreti
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
s.	: Sayfa
s.a.s	: Sallallahu aleyhi ve sellem
thk.	: Tahkik eden
ts.	: Tarihsiz
v.	: Vefat tarihi
vb.	: Ve benzeri
vs.	: Vesâire
yy.	: Yer yok

## ÖNSÖZ

Hamd, âlemlerin rabbi olan Allah'a, salât ve selâm Efendimiz'e (s.a.s) olsun. Peygamber Efendimiz (s.a.s) hayatta iken sahabe karşılaştıkları meseleler hakkında Hz. Peygamber'e sorup cevaplarını almıştır. Efendimizin vefatından sonra yapılan fetihlerle birlikte farklı coğrafyalarda yaşayan insanların İslam dinine girmesiyle birlikte farklı meseleler kendini göstermiş, bu meselelere müctehid sahabiler cevaplar vermiştir. Müctehid sahabilerden sonra meselelere verilen cevaplarda ortaya çıkan ihtilaflar artmış, bu durum mezheplerin oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Mezhepler oluşuktan sonra her mezhebin kendine ait bir literatürü meydana gelmiştir. Gerek usul gerekse fûrû alanına dair eserler kaleme alınmıştır. Mezhep mensubu alimler kendi mezheplerine dair muhtasar metinler telif etmiş, bu muhtasar metinler üzerine de şerhler yazılmaya başlanmıştır. Yazılan bu şerhlerde bazen farklı mezheplerin görüşlerine de yer verilmiştir. Farklı bir mezhebe dair yapılan atıflar zaman zaman tenkide tabi tutulup kendi mezhebindeki görüşlerle kıyas edilmiştir. Bazen yapılan bu atıfların isabet etmediği doğrultusunda kanaatler ortaya konulmuştur. Hatta aynı mezhebe mensup alimlerin muhtelif sebeplerle yaptığı atıflarda dahi hatalar meydana geldiği tespit edilmiştir. Bu atıflar her ne kadar fakih kişiler tarafından yapılmış olsa da yapılan atıfların her zaman doğru olmaması bu atıfların o mezhebe ait kaynaklardan incelenmesi ihtiyacını doğurmuştur. Çalışmamızda Hanefî mezhebine mensup olan Haddâd'ın (v. 800/1398) *el-Cevheretü'n-neyyire* isimli eserinde İmam Şâfiî'ye (v. 204/820) yaptığı atıfların isabet oranları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu atıfları ibadetler bölümü ile sınırlı tutarak Şâfiî kaynaklardan tahkik etme gayreti içerisinde bulunulmuştur.

Çalışmamız iki bölümden meydana gelmekte olup birinci bölümde, Yemen bölgesinde yaşayan Haddâd'ın hayatı ve eserleri hakkında klasik ve modern dönem biyografi eserlerinden yararlanılmıştır. İkinci bölümde ise *el-Cevheretü'n-neyyire*'de İmam Şâfiî'ye atfedilen görüşler başta Şâfiî'nin eseri olan *el-Üm* ve Şâfiî'nin talebelerinin eserleri olmak üzere mezhebin kaynaklarından araştırılmaya çalışılmıştır.

Son olarak konunun tespitinde yardımcı olan ve tezin hazırlanmasında önerilerini paylaşıp destek veren kıymetli hocam Doç. Dr. Huzeyfe ÇEKER'e, savunma esnasında tezime katkılar sunan Doç. Dr. İsmail BİLGİLİ ve Dr. Öğr. Üyesi İlyas KAPLAN'a, üzerimde hakları bulunan anne-babama ve bana destek olup tezimi baştan sona okuyan eşime teşekkür ederim.

Abdullah HANDAR

KONYA - 2023

## **GİRİŞ**

**ARAŞTIRMANIN KONUSU, ÖNEMİ, AMACI, YÖNTEMİ VE  
KAYNAKLARI**

## ARAŞTIRMANIN KONUSU

Fıkıh tarihine bakıldığında fakihlerin bilgi birikimi, nasları yorumlamadaki tutumları, hadislerin kabul şartları, nasları anlayış ve idrak seviyelerinin aynı olmaması gibi birtakım sebeplerden dolayı mezheplerin oluştuğu görülmüştür. Mezheplerin oluşmasıyla birlikte günümüze kadar gelen geniş bir literatür ortaya çıkmıştır. Telif edilen eserlerde müellifler kendi mezhep imamlarının görüşlerine yer verirken bazen de diğer mezhep imamlarının görüşlerini nakletmişlerdir. Herhangi bir fakihin farklı mezhep imamına veya mezhebin görüşüne dair yaptığı atıfların aidiyeti her zaman kesin olmamakla birlikte o mezhebin kendi kaynaklarından teyide ihtiyaç duymuştur. Benzer bir durum Hanefî kaynaklarda geçen Şâfiî görüşleri için de söz konusu olmuştur. Bizim araştırmamızın konusu da *el-Cevheretü'n-neyyire* isimli fıkıh kitabının ibadetler bölümünde İmam Şâfiî'ye nispet edilen görüşler olmuştur. Araştırmamızda Haddâd'ın İmam Şâfiî'ye yaptığı bu atıfların ona aidiyeti incelenmiştir.

## ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI

Geçmişte ve günümüzde fıkıh eğitiminde en çok okutulan eserlerin başında Kudûrî'nin *el-Muhtasar*'ı (v. 428/1037) gelmiştir. Bu kitaba birçok alim tarafından şerh yazılması ve birçok eğitim kurumunda ders kitabı olarak okutulması eserin önemini göstermiştir. Haddâd'ın *el-Cevheretü'n-neyyire* isimli eseri ise bu kitabın şerhlerinden olan *es-Sirûcü'l-vehhâc*'in muhtasarı olup Hanefiler tarafından çok yararlanılan bir eser olmuştur.

Kudûrî'nin *el-Muhtasar*'ını okurken bu kitaba müracaat eden ya da müstakil olarak *el-Cevheretü'n-neyyire*'yi okuyan bir kişi zaman zaman İmam Şâfiî'ye dair atıflar görecektir. Bu atıflarda hatalı bir bilgi varsa Şâfiî mezhebi hakkında yanlış bir bilgi edinmiş olacaktır. Dolayısıyla bizim çalışmamız bu eseri okuyan kişiye ibadetler bölümünde İmam Şâfiî'ye yapılan atıfların isabet durumunu görme imkânı verecektir. Ayrıca bu çalışma Haddâd'ın eseri özelinde Hanefî mezhebine mensub bir fakihin telif etmiş olduğu eserde Şâfiî mezhebine atfedilen görüşlerin isabet durumunu göstermiş olacaktır.

## ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmamızda öncelikle Haddâd'ın eserinde İmam Şâfiî'ye atfedilen görüşler listelenmiştir. *el-Cevheretü'n-neyyire*'deki atıflar incelenirken Said Bektaş'ın tahkik etmiş olduğu nüsha esas alınmıştır. Listelenen atıfların kitapta kaçınıcı atıf olduğu yazılmış, ardından bu görüşler başta İmam Şâfiî'nin *el-Üm* adlı eseri ve öğrencilerinin eserleri olmak üzere kaynaklardan taranmıştır. Tespit edilen atıflarda hata bulunması durumunda kaynaklarda geçen doğru bilgi okuyucuya arz edilmiştir. Görüşlerin tasnifinde kitabın sıralaması esas alınmıştır. Yapılan atıflar araştırılırken tek bir kaynaktan yetinilmeden farklı kaynaklara müracaat edilmiştir. Yapılan araştırma neticesinde elde edilen doğru ve hatalı atıfların sayısı ve oranları sonuç bölümünde tablo halinde gösterilmiştir.

## ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI

Araştırmamızın birinci bölümünde Haddâd'ın hayatı ve eserleri hakkında bilgiler verirken İbn Kutluboğa'nın (v. 879/1474) *Tâcü't-terâcim*'i, Zebîdî'nin (v. 893/1488) *Tabakâtü'l-havâs*'ı ve Şevkânî'nin (v. 1250/1834) *el-Bedru't-tâli*'si gibi biyografi türü eserlerden yararlanılmıştır. İkinci bölümde ise *el-Cevheretü'n-neyyire*'de İmam Şâfiî'ye yapılan atıflar başta Şâfiî ve talebelerinin eserleri olmak üzere Şâfiî kaynaklardan incelenmiştir. Araştırmamızın ikinci bölümde İmam Şâfiî'ye atfedilen görüşleri araştırırken kullanılan kaynaklar şu eserlerdir:

- Şâfiî, Muhammed b. İdris, *el-Üm*
- Büveytî (v. 231/846), *el-Muhtasar*
- Müzenî (v. 264/878), *el-Muhtasar*
- İbnü'l-Mehâmilî (v. 415/1024), *el-Lübâb fi'l-fikh*
- Mâverdî (v. 450/1058), *el-Hâvi'l-kebîr*
- Mâverdî, *el-İknâ*
- Şîrâzî (v. 476/1083), *el-Mühezzeb*

- Şîrâzî, *et-Tenbîh*
- Cüveynî en-Nîsâbûrî (v. 478/1085), *Nihâyetü 'l-matlab fî dirâyeti 'l-mezheb*
- Gazzâlî (v. 505/1111), *el-Vasît fî 'l-mezheb*
- Gazzâlî, *el-Veciz*
- Gazzâlî, *Hulâsatü 'l-Muhtasar ve nukâvetü 'l-mu'tasar*
- Begavî (v. 516/1122), *et-Tehzîb*
- İmrânî el-Yemânî (v. 558/1163), *el-Beyân*
- Râfîî (v. 623/1226), *el-'Azîz şerhu 'l-Vecîz*
- İbn Abdüsselam (v. 660/1262), *el-Gâye fî 'htisâri 'n-Nihâye*
- Nevevî (v. 676/1277), *Minhâcu 't-talibîn*
- Nevevî, *Ravzatü 't-tâlibîn ve 'umdetü 'l-müftîn*
- İbnü'l-Mukrî (v. 837/1433), *Ravdu't-tâlib*
- Ensârî (v. 926/1520), *Fethu 'l-vehhâb bi-şerhi Menheci 't-tullâb*
- İbn Hacer el-Heytemî (v. 974/1567), *Tuhfetü 'l-muhtâc bi-şerhi 'l-Minhâc*
- Şîrbînî (v. 977/1570), *Muğni 'l-muhtâc ilâ marîfeti meânî elfâzi 'l-Minhâc.*

**BİRİNCİ BÖLÜM**  
**HADDÂD'IN HAYATI VE ESERLERİ**

## 1.1. HAYATI

Haddâd'ın hayatını araştırdığımızda her ne kadar Hanefî mezhebinde *el-Cevheretü'n-neyyire* isimli eseriyle meşhur olsa da biyografi eserlerinde hayatına dair geniş bilgiye rastlayamıyoruz. Bunun sebebi tahminen yaşadığı coğrafyadan kaynaklanmaktadır. Yemen bölgesinde yaşayan ve bu bölgede azınlık olan Hanefîler muhtemelen coğrafyanın uzaklığı sebebiyle Hanefîlerin yoğunlukta olduğu bölgelerle irtibatları kısıtlı olmuştur.<sup>1</sup> Durum böyle olunca biyografi eseri telif eden Hanefî alimleri Yemen bölgesinde yaşamış olan Hanefî alimlerden haberdar olmamıştır.<sup>2</sup> Haddâd'ın da Yemen bölgesinde yaşadığını göz önüne alırsak muhtemelen yukarıda bahsedilen sebeple biyografi kaynaklarında kendisi, hocaları ve öğrencileri hakkında bilgiler sınırlı kalmıştır.

Kaynakları incelediğimizde tam isminin Radyüddîn Ebû Bekr b. Alî b. Muhammed el-Haddâd el-Abbâdî el-Hanefî olduğunu görmekteyiz.<sup>3</sup> Abbâdî künyesi, Yemen'in Zebîd şehrindeki köye nisbetlidir.<sup>4</sup> Haddâd künyesi ise demircilik mesleğini icra etmesinden dolayıdır.<sup>5</sup> Haddâd, Zebîd'e bağlı Hâzze'nin köylerinden Abbâdiye köyünde dünyaya gelmiştir.<sup>6</sup> Zebîd, Yemen Tihâmesi'nde Hudeyde'nin yaklaşık 100 km güneybatısında olup, ismini ise kurulduğu vadiden almıştır.<sup>7</sup> Haddâd'ın doğum tarihiyle ilgili olarak incelediğimiz biyografi eserlerinde bir bilgiye ulaşamıyoruz. Yalnızca Said Bektaş tahkik ettiği *el-Cevheretü'n-neyyire*'de Haddâd'ın hayatını anlatırken İbn Kutluboğa'nın eserinden nakille doğum tarihinin hicri 720 olduğunu bizlere aktarır.<sup>8</sup> Said Bektaş'ın belirttiği kaynağa baktığımızda Haddâd'ın doğum tarihinin hicri 720 olduğunu görmekteyiz.<sup>9</sup>

<sup>1</sup> Çeker, Huzeyfe, *Hanefî Mezhebinde Biyografi Geleneği*, s. 334.

<sup>2</sup> Çeker, Huzeyfe, *Hanefî Mezhebinde Biyografi Geleneği*, s. 334-335.

<sup>3</sup> Serkîs, Yûsuf İlyân, *Mu'cemü'l-matbû'âti'l-'Arabîyye*, 1/746; Sifil, Ebubekir, "Hâddad", *DİA*, 14/553.

<sup>4</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, muhakkikin mukaddimesi, 1/13.

<sup>5</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, muhakkikin mukaddimesi, 1/13.

<sup>6</sup> Özel, Ahmet, *Hanefî Fıkıh Alimleri*, s. 162.

<sup>7</sup> Tomar, Cengiz, "Zebid", *DİA*, 44/165.

<sup>8</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, muhakkikin mukaddimesi, 1/13-14.

<sup>9</sup> İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim*, s. 141.

Haddâd'ın eserlerinden ve biyografi eserlerindeki hayatına dair başlıklardaki Hanefî nisbetinden onun Hanefî mezhebine mensup olduğu görülmüştür.<sup>10</sup> Haddâd ilk eğitimini Abbâdiye köyünde babasından tahsil ettikten sonra Zebîd'e giderek burada zamanın büyük alimlerinden ders almıştır.<sup>11</sup> Birçok talebe yetiştirip eserler telif eden Haddâd, 6 Cemâziyelevvel 800/25 Ocak 1398 tarihinde Zebîd'de vefat edip buraya defnedilmiştir.<sup>12</sup>

## 1.2. İLMİ KİŞİLİĞİ

Haddâd hakkında söylenen sözlerden bazıları onun kişiliği ve ilmi durumu hakkında bizlere bilgi vermektedir. Bu sözlerden bazıları şunlardır:

Zebîdî, Haddâd'ın büyük bir alim, fakih, vera sahibi ve zahid bir kimse olduğunu söylemiştir.<sup>13</sup> Zebîdî, Haddâd'ın geçimini kendi elleriyle kazanarak sağladığını nakletmiştir. Haddâd'ın, tefsir, fıkıh, hadis ve diğer ilimlere dair kitapları istinsah ederek onları sattığını ve insanların o kitapları yüksek ücretler verip almak için yarıştığını söylemiştir.<sup>14</sup> Ayrıca Zebîdî, Haddâd'ın tüm işlerini ihlaslı bir şekilde yaptığını söylemiştir.<sup>15</sup>

Abdullah b. Ali ed-Damedî, Ebu Hanife'nin (v. 150/767) mezhebine dair Haddâd'ın birçok değerli eser telif ettiği ve Yemenli fakihler arasında Hanefî mezhebine dair en fazla eser telif eden âlimin Haddâd olduğunu ifade etmiştir.<sup>16</sup> Şevkanî de Haddâd'ın hayatını anlatırken onun eserlerinin 20 cilde ulaştığını ifade etmiştir.<sup>17</sup>

<sup>10</sup> Bkz. İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim*, s. 141; Şevkânî *el-Bedru't-tâli'*, s. 199; Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyetü'l-ârifîn*, 1/235-236; Ziriklî, *el-A'lâm*, 2/67.

<sup>11</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, muhakkikin mukaddimesi, 1/14; Şevkânî, *el-Bedru't-tâli'*, s. 199; Ziriklî, *el-A'lâm*, 2/67.

<sup>12</sup> İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim*, s. 142; Şevkânî, *el-Bedru't-tâli'*, s. 199; Ziriklî, *el-A'lâm*, 2/67; Sifil, Ebubekir, "Hâddad", *DİA*, 14/553.

<sup>13</sup> Zebîdî, *Tabakâtü'l-havâs*, s. 391; Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, muhakkikin mukaddimesi, 1/17.

<sup>14</sup> Zebîdî, *Tabakâtü'l-havâs*, s. 392.

<sup>15</sup> Zebîdî, *Tabakâtü'l-havâs*, s. 391; Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, muhakkikin mukaddimesi, 1/17.

<sup>16</sup> Ziriklî, *el-A'lâm*, 2/67; Sifil, Ebubekir, "Hâddad", *DİA*, 14/553.

<sup>17</sup> Şevkânî, *el-Bedru't-tâli'*, s. 199; Sifil, Ebubekir, "Hâddad", *DİA*, 14/553.

İbn Kutluboğa eserinde Haddâd hakkında imam, fakih, abid ve zahid birisi olarak bahsetmiştir.<sup>18</sup> Zebîdî de onun yanında kimsenin dünya işlerinden, insanların hallerinden ve yaptıklarından bahsedemediğini söylemiştir.<sup>19</sup>

### 1.2.1. Hocaları

Haddâd'ın hayatını incelediğimizde birçok alimden ders aldığını görmekteyiz. İlk eğitimini babası Ali b. Muhammed el-Haddâd'dan aldı.<sup>20</sup> Babasından ilk eğitimini aldıktan sonra Zebîd'e giderek zamanın büyük alimlerinden ders almaya başladı.<sup>21</sup> Haddâd'ın hayatını anlatan kaynaklara baktığımızda aşağıdaki alimlerin ders halkasına katıldığını görmekteyiz:<sup>22</sup>

- Ebû'l Hasan Ali b. Nuh el-Ubevî (v. 787/1385)
- Ebû İshak İbrahim b. Ömer el-Alevî (v. 752/1351)
- Ebû Bekir b. Ali el-Hâmilî (v. 770/1368)
- Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah b. Kasım
- Muhammed b. Musa ed-Devalî (v. 790/ 1388)
- Ahmed b. Melîh en-Nahvî.

### 1.2.2. Öğrencileri

Haddâd tedrisatında ve ilmin yayılmasında gayret sarf etmiş olup, Zebîd ve Zebîd dışından birçok ilim talebesi fıkıh eğitimini ondan almıştır.<sup>23</sup> Zebîdî, Haddâd'ın eğitiminde çok sabırlı olduğunu hatta günde yaklaşık olarak 15 dersi sıkılmadan

<sup>18</sup> İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim*, s. 142.

<sup>19</sup> Zebîdî, *Tabakâtü'l-havâs*, s. 392; Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, muhakkikin mukaddimesi, 1/19.

<sup>20</sup> İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim*, s. 141; Zebîdî, *Tabakâtü'l-havâs*, s. 391; Şevkânî, *el-Bedru't-tâli*, s. 199; Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, muhakkikin mukaddimesi, 1/14; Sifil, Ebubekir, "Hâddad", *DİA*, 14/553.

<sup>21</sup> Zebîdî, *Tabakâtü'l-havâs*, s. 391.

<sup>22</sup> İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim*, s. 141-142; Zebîdî, *Tabakâtü'l-havâs*, s. 391; Şevkânî, *el-Bedru't-tâli*, s. 199; Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, muhakkikin mukaddimesi, 1/14-15; Sifil, Ebubekir, "Hâddad", *DİA*, 14/553.

<sup>23</sup> İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim*, s. 142; Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, muhakkikin mukaddimesi, 1/15.

okuttuğunu nakletmiştir.<sup>24</sup> Kaynaklara baktığımızda Haddâd'ın öğrencilerinin aşağıdaki alimler olduğunu görmekteyiz:<sup>25</sup>

- Ahmed b. Ebî Bekir b. Ali el-Haddâd (Haddâd'ın oğlu)
- Muhammed b. Ömer b. Muhammed b. Abdullah b. Şevân
- Ahmed b. Abdillatîf eş-Şercî ez-Zebîdî
- Fakîh Hüمام el-Alevî
- Fakîh Sıddîk b. el-Burhân.

### 1.3. ESERLERİ

Bu başlık altında Haddâd'ın telif ettiği eserler kısa bilgilerle zikredilecek ardından *el-Cevheretü'n-neyyire* isimli eserinin tanıtımı yapılacaktır.

#### 1.3.1. Haddâd'ın el-Cevheretü'n-neyyire Haricindeki Eserleri

Haddâd'ın hayatını incelediğimizde, eserlerinin daha çok fıkıh ilminde olduğunu görmekteyiz. Kaynakları incelediğimizde<sup>26</sup> Haddâd'ın eserlerinin şunlar olduğunu görmekteyiz:

##### 1.3.1.1. es-Sirûcü'l-vehhâcü'l-muvaddah li-küllî tâlibin muhtâc

Haddâd'ın, Kudûrî'nin *el-Muhtasar* isimli esere yazmış olduğu şerhtir. Muhtelif ciltler halinde birçok yazma nüshası bulunmaktadır.<sup>27</sup> Ayrıca İbn Kutluboğa ve Ziriklî bu eserin 8 cilt olduğu söylemiştir.<sup>28</sup>

<sup>24</sup> Zebîdî, *Tabakâtü'l-havâs*, s. 391-392.

<sup>25</sup> Zebîdî, *Tabakâtü'l-havâs*, s. 391; Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, muhakkikin mukaddimesi, 1/15-16.

<sup>26</sup> Bkz. İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim*, s. 142; Zebîdî, *Tabakâtü'l-havâs*, s. 392; Şevkânî, *el-Bedru't-tâli'*, s. 199; Bağdatlı İsmail Paşa, *Hedîyyetü'l-ârifîn*, s. 236; Ziriklî, *el-A'lâm*, 2/67; Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, muhakkikin mukaddimesi, 1/25-31; Özel, Ahmet, *Hanefî Fıkıh Alimleri*, s. 162-163; Sifil, Ebubekir, "Hâddad", *DİA*, 14/553.

<sup>27</sup> Özel, Ahmet, *Hanefî Fıkıh Alimleri*, s. 163.

<sup>28</sup> Bkz. İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim*, s. 142; Ziriklî, *el-A'lâm*, 2/67.

### 1.3.1.2. Keşfü't-tenzîl fî tahkîki'l-mebâhis ve't-tevîl

Haddâd'ın Kur'an-ı Kerim'in tefsirine dair kaleme aldığı eseridir. Zebidî bu eserin faydalı ve güzel bir eser olduğunu söylemiştir.<sup>29</sup> Şevkanî de bu tefsirin güzel bir eser olduğunu ve kendi asrında insanlar arasında *Tefsîrû'l-Haddâd* ismiyle meşhur olduğunu ifade etmiştir.<sup>30</sup> Haddâd'ın bu eseri klasik bir rivayet tefsir özelliğine sahiptir.<sup>31</sup> Kur'an'ın, Kur'an ve sünnetle tefsir edilmesine riayet edilmesi ve fıkıh konusunda geniş bilgilerin bulunması eserin en önemli özellikleri arasındadır.<sup>32</sup> Haddâd'ın bu eseri hakkında Yavuz Koçak tarafından yapılmış *Ebûbekir el-Haddâd'ın Tefsirinde Uyguladığı Yöntem* isimli bir yüksek lisans çalışması bulunmaktadır.

### 1.3.1.3. Sirâcü'z-zalâm ve bedrü't-tamâm

Mergînânî'nin (v. 593/1197) Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin (v. 189/805) *el-Câmi'u's-sağir*'i ile Kudûrî'nin *el-Muhtasar*'ında bulunan meselelerin toplandığı *Bidâyetü'l-mübtedî* isimli eseri Ebû Bekir b. Ali el-Hâmilî tarafından *Dürrü'l-mühîdî ve zuhrü'l-muktedî* ismiyle nazma çekilmiştir.<sup>33</sup> Haddâd da bu eseri *Sirâcü'z-zalâm ve bedrü't-tamâm* ismiyle şerh etmiştir.<sup>34</sup>

### 1.3.1.4. en-Nûrû'l-müstenîr

Ebû Hafs Necmeddin en-Nesefî'nin (v. 537/1142) hilaf konusuna dair telif etmiş olduğu *el-Manzûmetü'n-Nesefiyye*'nin şerhidir.<sup>35</sup> Nesefî'nin bu eseri fıkıh ilmi tarihinde manzum fıkıh kitabına dair kaleme alınan eserlerin büyük ihtimalle ilk örneğini oluşturan bir eserdir.<sup>36</sup> Hanefî mezhebindeki ilk hilâf çalışmalarından biri olup tasnifi, ibarenin sadeliği ve kolay ezberlenmesi gibi özellikleri bulunan *el-Manzûmetü'n-Nesefiyye* on bölümden oluşmaktadır.<sup>37</sup> Ayrıca eser Alaüddin es-

<sup>29</sup> Zebidî, *Tabakâtü'l-havâs*, s. 392.

<sup>30</sup> Şevkânî, *el-Bedru't-tâli*, s. 199.

<sup>31</sup> Koçak, Yavuz, *Ebûbekir el-Haddâd'ın Tefsirinde Uyguladığı Yöntem*, s. 130.

<sup>32</sup> Koçak, Yavuz, *Ebûbekir el-Haddâd'ın Tefsirinde Uyguladığı Yöntem*, s. 130-131.

<sup>33</sup> Koca, Ferhat, "Mergînânî", *DİA*, 29/182.

<sup>34</sup> Koca, Ferhat, "Mergînânî", *DİA*, 29/182; Özel, Ahmet, *Hanefî Fıkıh Alimleri*, s. 162-163; Sifil, Ebubekir, "Hâddad", *DİA*, 14/553.

<sup>35</sup> İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim*, s. 142.

<sup>36</sup> Koca, Ferhat, "el-Manzûmetü'n-nesefiyye", *DİA*, 28/34.

<sup>37</sup> Koca, Ferhat, "el-Manzûmetü'n-nesefiyye", *DİA*, 28/34.

Semerkindî (v. 539/1144), Alaüddin el-Üsmendî (v. 552/1157), Hâfızuddin en-Nesefî (v. 710/1310) ve İbnü’ş-Şihne (v. 815/1412) tarafından da şerh edilmiştir.<sup>38</sup>

### 1.3.1.5. er-Rahîku’l-mahtûm

Necmeddin en-Nesefî’nin yazmış olduğu *Kaydî’l-evâbid* adlı eserin şerhidir.<sup>39</sup> Eser Hanefî furu fıkıh kitabı olup İbn Kutluboğa *Tâcu’t-terâcim*<sup>40</sup> adlı eserinde belirttiğine göre güzel ve latif bir eserdir.<sup>41</sup>

### 1.3.1.6. Şerhu Kaydî’l-evâbid fi’l-luga

Haddâd’ın telif etmiş olduğu eserlerden bir tanesi de İsmâil b. İbrâhim er-Rabâî’nin yazmış olduğu kasidenin şerhidir.<sup>42</sup>

### 1.3.2. el-Cevheretü’n-neyyire

*el-Cevheretü’n-neyyire*, Haddâd’ın daha önce yazmış olduğu Kudûrî şerhi *es-Sirûcü’l-vehhâc* adlı eserinin muhtasarıdır. Araştırmamızın bu kısmında Haddâd’ın telif etmiş olduğu *el-Cevheretü’n-neyyire* hakkında bilgiler verilecektir. *el-Cevheretü’n-neyyire*’nin birçok baskısı bulunmaktadır. Araştırmamızda kullandığımız ise Said Bektaş’ın tahkikini yapmış olduğu ve 5 cilt halinde yayınlanan baskıdır. Esere uzun bir mukaddime yapan Said Bektaş, tahkik yaparken birçok yerde dipnotlar eklemiştir.

#### 1.3.2.1. Eserin Metni

Haddâd Kudûrî’nin *el-Muhtasar*’ı üzeri *es-Sirûcü’l-vehhâc* adıyla bir şerh yazmış daha sonra bu eseri *el-Cevheretü’n-neyyire* ismiyle kısaltmıştır. *el-Muhtasar* Hanefî mezhebindeki temel metinlerden olup, Hanefî mezhebinde “el-Kitap” denildiğinde Kudûrî’nin *el-Muhtasar* isimli eseri anlaşılacaktır.<sup>43</sup> İlk dönemde telif

<sup>38</sup> Özel, Ahmet, *Hanefî Fıkıh Alimleri*, s. 67.

<sup>39</sup> İbn Kutluboğa, *Tâcu’t-terâcim*, s. 142.

<sup>40</sup> İbn Kutluboğa, *Tâcu’t-terâcim*, s. 142.

<sup>41</sup> Haddâd, *el-Cevheretü’n-neyyire*, muhakkikin mukaddimesi, 1/27.

<sup>42</sup> Sifil, Ebubekir, “Hâddad”, *DİA*, 14/553.

<sup>43</sup> Koca, Ferhat, “el-Muhtasar”, *DİA*, 31/64-65.

edilen ve kendisinden sonraki eserleri en çok etkileyen metindir.<sup>44</sup> Bu eser diğer klasik fıkıh kitaplarındaki gibi kitap ve bab tasnifine göre hazırlanmış olup takriben 12.000 meseleyi içerdiği söylenmektedir.<sup>45</sup> Kudûrî eserinde delillere yer vermemiş, ihtilafı meselelerde Ebu Hanife, Ebu Yusuf (v. 182/798) ve İmam Muhammed'in görüşlerine yer vermiştir.<sup>46</sup> *el-Muhtasar*'da yararlanılan kaynaklar hakkında bilgi verilmemekle birlikte yapılan karşılaştırmalardan eserin muhteva ve sistem bakımından Ebû Cafer et-Tahâvî'nin (v. 321/933) *el-Muhtasar* isimli eserinden büyük ölçüde yararlandığı anlaşılmaktadır.<sup>47</sup>

*el-Muhtasar* üzerine birçok şerh, haşiye vb. çalışmalar yapılmış olup başlıca şerhleri şunlardır: Ebû Nasr Ahmed b. Muhammed el-Akta' el-Bağdâdî (v. 474/1081), *Şerhu Muhtasari'l-Kudûrî*; Hâherzâde (v. 483/1090), *Şerhu müşkilâti'l-Kudûrî*; Cârullah ez-Zemahşerî (v. 538/1144), *Şerhu muhtasari'l-kudûrî*; Haddâd, *es-Sirâcü'l-vehhâc*; İbn Kutluboğa, *Tashîhu'l-Kudûrî*; Meydânî (v. 1289/1881) *el-Lübâb fî şerh-i'l-Kitâb*.<sup>48</sup>

### 1.3.2.2. Eserin Kaynakları

Haddâd'ın *el-Cevheretü'n-neyyire* eserini incelediğimizde müellifin eserini telif ederken birçok kaynaktan istifade ettiğini görmekteyiz. Müellifin istifade ettiği kaynaklar arasında sadece fıkıh eserleri değil; tefsir, hadis, lügat vb. ilimlere dair eserler de bulunmaktadır. Bununla beraber müellifin yararlandığı bazı kaynaklar tam olarak bilinmemektedir. Bunun sebebi müellif bazen atıfta bulunduğu eseri mutlak olarak zikretmekte, bundan dolayı hangi eser olduğu bilinmemektedir. Örneğin “*Şerhu'l-Kudûrî*” ifadesi mutlak olarak geldiği için hangi *el-Muhtasar* şerhi olduğu bilinmemektedir. Biz de araştırmamız neticesinde gördüğümüz ve Said Bektaş'ın mukaddimesinden de yararlanarak Haddâd'ın istifade ettiği kaynakları kısa açıklamalar ile aşağıda tanıtacağız:

<sup>44</sup> Çeker, Huzeyfe, *Mütîn-i Erbaa'da Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'ye Nisbet Edilen Görüşlerin Tahkiki (İbâdât Bölümü)*, s. 30.

<sup>45</sup> Koca, Ferhat, “el-Muhtasar”, *DİA*, 31/65.

<sup>46</sup> Özel, Ahmet, *İmam Ebû Hanîfe ve Hanefî Mezhebi*, s. 92.

<sup>47</sup> Koca, Ferhat, “el-Muhtasar”, *DİA*, 31/65.

<sup>48</sup> Özel, Ahmet, *Hanefî Fıkıh Alimleri*, s. 49; Koca, Ferhat, “el-Muhtasar”, *DİA*, 31/65.

1. *el-Asl*: Muhammed b. Hasan eş-Şeybâni'nin ilk ve en geniş eseri olup eserin tamamı Mehmet Boynukalın tarafından tahkik edilmiştir.<sup>49</sup> Eserin kaynaklarda *el-Asl* ve *el-Mebsût* olmak üzere iki meşhur ismi bulunmakta olup “Kitap” lafzı ilavesiyle *Kitâbü'l-Asl* da denilmektedir.<sup>50</sup>

2. *el-Câmiu's-sagîr*: Eser zâhirü'r-rivâye kitaplarından olup Muhammed b. Hasan eş-Şeybâni, Ebû Yusuf'un isteği üzerine telif etmiş ve bitirdikten sonra ona arz etmiştir.<sup>51</sup> Bu eserdeki bilgileri İmam Muhammed, İmam Ebû Yusuf aracılığıyla İmam-ı Azam Ebû Hanife'den nakletmiştir.<sup>52</sup>

3. *el-Câmi'u'l-kebîr*: İmam Muhammed'in hacim itibariyle *el-Câmiu's-sagîr*'den daha büyük olan eseridir.<sup>53</sup> Şeybanî bu eseri Ebû Yusuf'tan rivayet etmemiş, kendisi telif etmiştir.<sup>54</sup>

4. *es-Siyerü'l-kebîr*: İmam Muhammed'in telif ettiği, *es-Siyerü's-sagîr*'den daha hacimli ve onunla aynı konuları daha geniş bir biçimde ele aldığı zâhirü'r-rivâye eseridir.<sup>55</sup>

5. *el-Mücerred*: Ebû Hanîfe'nin büyük öğrencilerinden olan Hasan b. Ziyâd'ın (v. 204/819) eseridir.<sup>56</sup>

6. *es-Sünen*: Ebû Dâvûd es-Sicistânî'nin (v. 275/889) *Kütüb-i Sitte*'den olan eseridir.

<sup>49</sup> Özel, Ahmet, *Hanefî Fıkıh Alimleri*, s. 25.

<sup>50</sup> Boynukalın, Mehmet, *Hanefî Fıkıh ve Usulünün Doğuşu*, s. 65.

<sup>51</sup> İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim*, s. 237-238; Boynukalın, Mehmet, *Hanefî Fıkıh ve Usulünün Doğuşu*, s. 50.

<sup>52</sup> Özel, Ahmet, *İmam Ebû Hanîfe ve Hanefî Mezhebi*, s. 46.

<sup>53</sup> İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim*, s. 237-238; Boynukalın, Mehmet, *Hanefî Fıkıh ve Usulünün Doğuşu*, s. 50-51.

<sup>54</sup> Boynukalın, Mehmet, *Hanefî Fıkıh ve Usulünün Doğuşu*, s. 50; Özel, Ahmet, *Hanefî Fıkıh Alimleri*, s. 26; Özel, Ahmet, *İmam Ebû Hanîfe ve Hanefî Mezhebi*, s. 47.

<sup>55</sup> Boynukalın, Mehmet, *Hanefî Fıkıh ve Usulünün Doğuşu*, s. 51-52.

<sup>56</sup> Özel, Ahmet, *Hanefî Fıkıh Alimleri*, s. 29.

7. *el-Mebsût*: Hâkim eş-Şehîd (v. 334/945) tarafından telif edilen *el-Kâfi* isimli esere Serahsî'nin (v. 483/1090) yazmış olduğu şerhtir.<sup>57</sup>

8. *el-Muhtasar*: Kerhî'ye (v. 340/952) ait olan bu eser Kudûrî, İsbicâbî (v. 480/1087), Ruknüddin el-Kirmânî (v. 543/1149) tarafından şerh edilmiştir.<sup>58</sup>

9. *Hizânetu'l-fikh*: Ebü'l-Leys es-Semerkandî'ye (v. 373/983) ait olan muhtasar bir eserdir.<sup>59</sup>

10. *es-Sihâh fi'l-luga*: İsmâil b. Hammâd el-Cevherî'nin (v. 400/1009'dan önce) telif etmiş olduğu sözlüktür.<sup>60</sup>

11. *el-Esrâr fi'l-fürû'*: Debûsî'nin (v. 430/1039) meseleleri delilleriyle ele aldığı mukayeseli bir fıkıh eseridir.<sup>61</sup>

12. *Te'sîsü'n-nazar*: Ebu Hanife ve öğrencileri ile Şâfiî, Mâlik (v. 179/795) ve İbn Ebî Leylâ (v. 148/765) arasındaki ihtilafı temel fıkıh kaidelerinin incelendiği bir eser olup eserin müellifi Debûsî olarak zikredilse de<sup>62</sup> Debûsî'ye aidiyeti tartışmalıdır.<sup>63</sup>

13. *Takvîmü'l-edille*: Ebû Zeyd ed-Debûsî'nin telif ettiği ve Cessâs'ın (v. 370/981) *el-Fusûl fi'l-usûl* isimli kitabından sonra Hanefî fıkıh usulünde günümüze ulaşabilen en eski kitap olup daha sonraki Hanefî fıkıh usûlü kitaplarına kaynak olan eserdir.<sup>64</sup>

14. *Vâkıâtü'n-Nâtîfi*: Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Ömer en-Nâtîfi et-Taberî (v. 446/1054) tarafından telif edilmiştir.<sup>65</sup> İmam-ı Azam Ebû Hanîfe ve öğrencilerinden sonraki dönemde meydana gelen meselelere dair hükümleri

<sup>57</sup> Kureşî, *el-Cevâhiru'l-mudiyye*, 3/78; İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim*, s. 234; Özel, Ahmet, *Hanefî Fıkıh Alimleri*, s. 59.

<sup>58</sup> İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim*, s. 200-201; Özel, Ahmet, *Hanefî Fıkıh Alimleri*, s. 40.

<sup>59</sup> Kureşî, *el-Cevâhiru'l-mudiyye*, 3/545; İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim*, s. 310.

<sup>60</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, muhakkikin mukaddimesi, 1/52.

<sup>61</sup> İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim*, s. 192; Özel, Ahmet, *Hanefî Fıkıh Alimleri*, s. 50.

<sup>62</sup> İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim*, s. 193.

<sup>63</sup> Özel, Ahmet, *Hanefî Fıkıh Alimleri*, s. 50.

<sup>64</sup> Bedir, Murteza, "Takvîmü'l-edille", *DİA*, 39/493; Özel, Ahmet, *Hanefî Fıkıh Alimleri*, s. 50.

<sup>65</sup> Temîmî, *et-Tabakâtü's-seniyye*, 2/71-72; Özcan, Tahsin, "Nâtîfi", *DİA*, 32/438.

bulunduran bu eserden Ahmed b. Muhammed b. Îsâ el-Keşşî, Sadruşşehîd ve Burhâneddin el-Merginânî gibi nevâzil kitaplarının müellifleriyle daha sonraki kaynaklar istifade etmişlerdir.<sup>66</sup>

15. *Kenzü'l-vüsûl ilâ ma 'rifeti'l-usûl*: Ebü'l-Usr el-Pezdevî'nin (v. 482/1089) Hanefî fıkıh usulüne dair eseridir. *Usûlü'l-Pezdevî* ismiyle de bilinen bu eser, fukaha metoduyla telif edilmiş fıkıh usûlü edebiyatının olgun bir düzeyini temsil eder. Ayrıca bu eser kendisinden sonra yazılan fıkıh usulü eserlerine etki etmiştir.<sup>67</sup>

16. *Hizânetü'l-ekmel*: Yûsuf b. Ali b. Muhammed el-Cürcânî'ye (v. 522/1128'den sonra) nispet edilen klasik fıkıh kitaplarının tasnifine göre tertiplenen, İbn Kutluboğa ve Kureşî'nin aktardığına göre 6 cilt olan eserdir.<sup>68</sup>

17. *el-Vâkıât*: Hüsâmuddîn es-Sadrü'sşehîd Ömer b. Abdilazîz b. Ömer b. Mâze el-Buhârî'nin (v. 536/1141) telif etmiş olduğu ve *el-Ecnâs* olarak da bilinen bu eser Necmeddin Yûsuf b. Ahmed el-Hâsî (v. 620/1223) ve Burhâneddin el-Buhârî tarafından yeniden tertip edilmiştir.<sup>69</sup>

18. *el-Fetâva's-sugrâ*: Ebû Muhammed Hüsâmuddîn Ömer b. Abdülaziz b. Ömer b. Mâze (Sadruşşehîd) tarafından kaleme alınmış bir eserdir.<sup>70</sup>

19. *el-Manzûmetü'n-Nesefiyye*: Müellifi Necmeddin en-Nesefî olup hilâf ilmine dair bir eserdir.<sup>71</sup>

20. *el-Keşşâf an hakaiki't-tenzîl*: Zemahşerî'nin telif ettiği ve tefsir literatürünün en meşhur eserlerinden olup daha çok *el-Keşşâf* ismiyle tanınan tefsirdir.

<sup>66</sup> Özcan, Tahsin, "Nâtîfî", *DİA*, 32/438; Özel, Ahmet, *Hanefî Fıkıh Alimleri*, s. 52.

<sup>67</sup> Bedir, Murteza, Ferhat Koca, "Pezdevî, Ebü'l-Usr", *DİA*, 34/266.

<sup>68</sup> Kureşî, *el-Cevâhiru'l-mudiyye*, 3/630-631; İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim*, s. 318; Özel, Ahmet, "Hizânetü'l-ekmel", *DİA*, 18/180-181.

<sup>69</sup> Özel, Ahmet, "Sadruşşehîd", *DİA*, 35/426.

<sup>70</sup> Kureşî, *el-Cevâhiru'l-mudiyye*, 2/649; İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim*, s. 217-218; Özel, Ahmet, *Hanefî Fıkıh Alimleri*, s. 65.

<sup>71</sup> Koca, Ferhat, "el-Manzûmetü'n-nesefiyye", *DİA*, 28/34.

21. *Tuhfetü'l-fukahâ*: Kasanî'nin hocası Alaüddin es-Semerkindî'nin Kûdurî'nin (v. 428/1037) *el-Muhtasar*'ına dayanarak yazdığı, metodu ve kolay anlaşılır olması ile Hanefî literatüründe bilinen bir fûrû-i fıkıh kitabıdır.<sup>72</sup>

22. *eş-Şifâ*: Kâdî İyâz'ın (v. 544/1149) Peygamber sevgisine ve Hz. Peygamber'in (s.a.s) müslümanlar üzerindeki haklarına dair telif ettiği eseridir.<sup>73</sup>

23. *el-Müstasfâ*: Ebü'l-Kasım Muhammed b. Yûsuf es-Semerkindî (v. 556/1161) tarafından telif edilen *el-Fikhü'n-nâfi* isimli esere Ebü'l-Berekât Nesefî'nin yazmış olduğu şerhtir.<sup>74</sup>

24. *el-Mültekât fi'l-fetâva*: Muhammed b. Yusuf es-Semerkindî'nin (v. 556/1161) telif etmiş olduğu bu eser Hanefî fukahası arasında meşhur olup özellikle İbn Nuceym (v. 970/1563) *el-Bahrü'r-râik* ve İbn Âbidîn (v. 1252/1836) *Reddü'l-muhtâr*'da sıkça atıfta bulunmuştur.<sup>75</sup>

25. *el-Muhît*: Radiyyüddin es-Serahsî'nin (v. 571/1176) İmam Muhammed'in "zahiru'r-rivaye" eserleriyle "nevadir" ve "nevazil" meselelerini ayrıca Hâkim eş-Şehîd'in (v. 334/945) *el-Müntekâ* isimli eserini ihtiva eden eseridir.<sup>76</sup>

26. *el-Vecîz*: Radiyyüddin Serahsî'nin *el-Vecîz* diye zikrettiği, *el-Muhît*'ten ihtisar edildiği için yazma nüshalarında *Vecîzü'l-Muhît*, *Kitâbü'l-Vecîz* ve *Fetâva'l-Vecîz fi'l-fikh* isimleriyle de anılmaktadır.<sup>77</sup> Radiyyüddin Serahsî *el-Muhît* ve *el-Vasît*'i yazdıktan sonra bu eserin telifine başlamış ve talebelerinin kolaylıkla istifade etmeleri için yalnızca önemli vâkıaları ve sıkça karşılaşılan meseleleri bir araya toplamıştır.<sup>78</sup>

<sup>72</sup> İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim*, s. 252; Günay, Hacı Mehmet, "Semerkandî, Alâeddin", *DİA*, 36/471; Özel, Ahmet, *Hanefî Fıkıh Alimleri*, s. 70.

<sup>73</sup> Kandemir, M. Yaşar, "eş-Şifâ", *DİA*, 39/134.

<sup>74</sup> İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim*, s. 174-175; Bedir, Murteza, "Nesefî, Ebü'l-Berekât", *DİA*, 32/567.

<sup>75</sup> İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim*, s. 338; Özel, Ahmet, "Semerkandî, Muhammed b. Yusuf", *DİA*, 36/479.

<sup>76</sup> Kureşî, *el-Cevâhiru'l-mudiyye*, 3/357-358; Özel, Ahmet, *Hanefî Fıkıh Alimleri*, s. 78.

<sup>77</sup> Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyetü'l-ârifin*, 2/91; Özen, Şükrü, "Serahsî, Radiyyüddin", *DİA*, 36/543.

<sup>78</sup> Özen, Şükrü, "Serahsî, Radiyyüddin", *DİA*, 36/543; Özel, Ahmet, *Hanefî Fıkıh Alimleri*, s. 79.

27. *Şemsü'l-'ulûm ve devâ'ü kelâmi'l-'Arab mine'l-külûm*: Neşvân b. Saîd el-Himyerî el-Yemenî'ye (v. 573/1178) ait 18 cüzden oluşan bir lügat kitabıdır.<sup>79</sup>

28. *Câmi'u'l-fikh*: Ahmed b. Muhammed Attâbî'nin (v. 586/1190) ilk dönem Hanefî eserlerine dayanan ve İmam-ı Âzam ile öğrencilerinin görüşleri yanında mütekaddimîn ve müteahhirîn dönemi Hanefî fakihlerin vermiş olduğu fetvaları da içeren eserdir.<sup>80</sup>

29. *Bedâ'i'u's-sanâ'i' fî tertibi's-şerâ'i'*: *Tuhfetü'l-fukahâ* isimli kitabın müellifi Alâeddîn es-Semerkindî'nin öğrencisi olan Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed el-Kâsânî'ye (v. 587/1191)<sup>81</sup> ait olan eserdir.

30. *Fetâvâ Kâdîhân*: Kâdîhân'ın (v. 592/1196) klasik fıkıh kitapları tertibinde telif etmiş olduğu bu eser, meydana gelmiş meseleleri değil de nazarî fıkıh konularını içermektedir.<sup>82</sup>

31. *el-Hidâye*: Merginânî'nin, Hanefî fıkının en meşhur ve muteber metinlerinden biri olan Kudurî'nin *el-Muhtasar*'ı ve Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin *el-Câmiu's-sağîr*'inde bulunan meseleleri toplamak suretiyle telif ettiği *Bidâyetü'l-mübtedî* isimli eserinin şerhidir.<sup>83</sup>

32. *Kitabu't-Tecnîs ve'l-mezîd*: Mergînânî'nin vâkıâta dair klasik fıkıh sistematığına sahip eseridir.<sup>84</sup>

33. *el-Muğrib fî tertîb'il-Mu'rib*: Mutarrizî'nin (v. 610/1213) *el-Mu'rib* adlı lügat kitabının ihtisarı mahiyetinde olup Hanefî fıkıh eserlerinde kullanılan lafızları açıklayan eseridir.<sup>85</sup>

<sup>79</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, muhakkikin mukaddimesi, 1/52.

<sup>80</sup> Ünal, Halit, "Attâbî", *DİA*, 4/93.

<sup>81</sup> Deyatlı bilgi için bkz. İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim*, s. 327-329.

<sup>82</sup> Kureşî, *el-Cevâhiru'l-mudiyye*, 2/94; Özel, Ahmet, *Hanefî Fıkıh Alimleri*, s. 85.

<sup>83</sup> Kureşî, *el-Cevâhiru'l-mudiyye*, 2/627-628; Kallek, Cengiz, "Hidâye", *DİA*, 17/471.

<sup>84</sup> Koca, Ferhat, "Mergînânî", *DİA*, 29/182.

<sup>85</sup> Özel, Ahmet, *Hanefî Fıkıh Alimleri*, s. 94-95.

34. *Tetimmatü'l-fetâvâ*: Burhâneddin el-Buhârî'nin (v. 616/1219) amcası Sadrüşşehîd Ömer'in çeşitli konularda verdiği ve şehit olmasından dolayı tertip edemediği fetvaların düzenlenerek bir kitap haline getirilip ilaveler edilmiş şeklidir.<sup>86</sup>

35. *ez-Zahîretü'l-Burhâniyye*: Burhâneddin el-Buhârî'nin telif etmiş olduğu el-*Muhîtü'l-Burhânî*'nin özeti mahiyetinde bir eserdir.<sup>87</sup>

36. *el-Fetava'z-zahîriyye*: Müellifi Ebû Bekr Zahîruddin Muhammed b. Ahmed b. Ömer el-Buhârî (v. 619/1222) olup birçok fetvayı ihtiva eden bir eserdir.<sup>88</sup>

37. *el-Kunye: Zâhidî*'nin (v. 658/1260) Hanefî fıkıh eserlerinde bulunan ve bulunmayan meselelere dair soru ve cevapları çok tafsilatlı bir biçimde derleyen hocası Fahreddin Bedî'in *Münyetü'l-fukahâ* isimli kitabını kısaltıp yeniden düzenlemesiyle meydana getirdiği eseridir.<sup>89</sup>

38. *Hakaiku'l-Manzûme*: Necmeddin en-Nesefî'nin Hanefî mezhebine ait ilk hilâf eserlerinden biri olan *el-Manzûmetü'n-Nesefiyyesi* üzerine Ebü'l-Mehâmid Mahmûd b. Muhammed el-Buhârî'nin (v. 671/1272) yaptığı şerhtir.<sup>90</sup>

39. *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr*: Mevsilî'nin (v. 683/1284) mütûn-i erbaa'dan olan *el-Muhtâr* isimli eserine kendisi tarafından yazılan şerhidir. Mevsilî *el-Muhtar*'daki meseleleri delillendirmiş ayrıca diğer mezheplerin görüşlerine de kısaca değinmiştir.<sup>91</sup>

40. *Münyetü'l-musallî ve gunyetü'l-mubtedî*: Seddüddin el-Kâşgarî'nin (v. 705/1305) telif ettiği namaza dair muhtasar bir eserdir.<sup>92</sup> Kâşgarî'nin bu eseri kısa sürede medreselerde giriş metni olarak okutulmaya başlanmıştır.<sup>93</sup>

<sup>86</sup> Özel, Ahmet, *Hanefî Fıkıh Alimleri*, s. 97; Uzunpostalcı, Mustafa, "Burhâneddin el-Buhârî", *DİA*, 6/436.

<sup>87</sup> Uzunpostalcı, Mustafa, "Burhâneddin el-Buhârî", *DİA*, 6/436.

<sup>88</sup> Kureşî, *el-Cevâhiru'l-mudiyye*, 3/55; Özel, Ahmet, *Hanefî Fıkıh Alimleri*, s. 98.

<sup>89</sup> İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim*, s. 295; Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyyetü'l-ârifîn*, 2/423; Özen, Şükrü, "Zâhidî", *DİA*, 44/83.

<sup>90</sup> Koca, Ferhat, "el-Manzûmetü'n-nesefiyye", *DİA*, 28/34.

<sup>91</sup> Özel, Ahmet, *Hanefî Fıkıh Alimleri*, s. 114.

<sup>92</sup> Kayapınar, Hüseyin, "Münyetü'l-Musallî" *DİA*, 32/32; Özel, Ahmet, *Hanefî Fıkıh Alimleri*, s. 121.

<sup>93</sup> Kayapınar, Hüseyin, "Münyetü'l-Musallî" *DİA*, 32/32.

41. *el-Gâye*: Ahmed b. İbrâhîm b. Abdilganî es-Serûcî'nin (v. 710/1310) Merginanî'nin *el-Hidâye* isimli kitabı üzerine yazmış olduğu bir şerh olup müellifin en önemli eseridir.<sup>94</sup>

42. *el-Musaffâ*: Ebü'l-Berekât Neseî'nin, Necmeddin en-Neseî'ye ait olan *el-Manzûmetü'n-Neseîyye* isimli fikhî ihtilâflara dair eserine yazdığı şerhtir.<sup>95</sup>

43. *Kenzü'd-dekâik*: Müellifi Ebü'l-Berekât en-Neseî olup Hanefî mezhebinde mütûn-ı erbaa diye anılan dört muteber metinden biridir.<sup>96</sup>

44. *en-Nihâye fî şerhi'l-Hidâye*: Siğnâki'nin (v. 714/1314) *el-Hidâye* üzerine yazmış olduğu bir şerh olup Cemâleddin el-Konevî'nin (v. 770/1369) *Hulâsatü'n-Nihâye fî fevâ'idü'l-Hidâye* isimli bir muhtasarı vardır.<sup>97</sup>

45. *Yenâbi fî marifeti'l-usûl ve't-tefâri*: Ebû Abdullah Reşîdüddin Mahmûd b. Ramazan er-Rûmî tarafından Kudûrî'nin *el-Muhtasar*'ı üzerine yazılmış bir şerhtir.<sup>98</sup>

46. *es-Sirûcü'l-vehhâcü'l-muvaddah li-küllü tâlibin muhtâc*: Haddâd'ın kendi eseri olup yukarıda bu eser hakkında bilgi verilmiştir.

### 1.3.2.3. es-Sirûcü'l-vehhâc ile Cevheretü'n-neyyire Kıyası

Haddâd'ın telif ettiği Kudûrî şerhi *es-Sirûcü'l-vehhâc* ile onun muhtasarı olan *el-Cevheretü'n-neyyire* arasında bazı farklılıklar olmuştur. Bu farklılığın temel sebebi *es-Sirûcü'l-vehhâc*'in *el-Cevheretü'n-neyyire*'ye oranla daha hacimli olmasından kaynaklanmıştır. İbn Kutluboğa *el-Cevheretü'n-neyyire*'nin 4 cilt, *es-Sirûcü'l-vehhâc*'in ise 8 cilt olduğunu söylemiştir.<sup>99</sup> İbn Kutluboğa'nın aktardığı bu bilgi, iki eserin hacminin mukayesesi hakkında bizlere bilgi vermektedir.

<sup>94</sup> Kureşî, *el-Cevâhiru'l-mudiyye*, 1/124; İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim*, s. 108; Özel, Ahmet, "Serûcî" *DİA*, 36/573.

<sup>95</sup> İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim*, s. 174-175; Bedir, Murteza, "Neseî, Ebü'l-Berekât", *DİA*, 32/567.

<sup>96</sup> Kureşî, *el-Cevâhiru'l-mudiyye*, 2/294; İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim*, s. 174-175; Özel, Ahmet, *Hanefî Fıkıh Alimleri*, s. 122-123.

<sup>97</sup> Kallek, Cengiz, "Hidâye", *DİA*, 17/472.

<sup>98</sup> Koca, Ferhat, "el-Muhtasar", *DİA*, 31/65.

<sup>99</sup> İbn Kutluboğa, *Tâcü't-terâcim*, s. 142.

Bir meselede *el-Cevheretü'n-neyyire*'de daha kısa ibareler kendini göstermişken *es-Sirûcü'l- vehhâc*'da ibareler biraz daha mufassal olmuştur. İki şerhin arasındaki mukayeseye örnek olarak Said Bektaş 3 tane örnek zikretmiştir.<sup>100</sup> Bu örnekleri incelediğimizde Kudurî'nin namazda kavmeyi anlattığı ibare şerh edilirken *el-Cevheretü'n-neyyire*'de kısa bir açıklama ve mezhep içindeki kavmenin hükmü hakkında Ebu Hanife ve İmâmeyn'in görüşleri nakledilmiştir.<sup>101</sup> *es-Sirûcü'l- vehhâc*'da ise kavmenin hükmü benzer ifadelerle nakledildikten sonra Şâfî'nin görüşü ibareye dahil edilmiş, ayrıca ayet ve hadisler zikredilip şerh edilmiş ve konu üzerinde kısa bir müzakere yapılmıştır.<sup>102</sup>

---

<sup>100</sup> Detaylı bilgi için bkz. Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, muhakkikin mukaddimesi, 1/41.

<sup>101</sup> Bkz. Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, muhakkikin mukaddimesi, 1/43.

<sup>102</sup> Bkz. Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, muhakkikin mukaddimesi, 1/43-45.

## **İKİNCİ BÖLÜM**

### **EL-CEVHERETÜ'N-NEYYİRE'DE İBADETLER BÖLÜMÜNDE İMAM ŞAFİİ'YE NİSPET EDİLEN GÖRÜŞLER**

## 2.1. Temizlik Bölümünde Yapılan Atıflar

Fıkıh eserlerinde taharet ismi ile geçen ve ilk konu olarak ele alınan temizlik, maddi ve manevi her türlü temizliği kapsamaktadır. Temizlik bir kısım ibadetlerin eda edilebilmesi için gerekli olup temizlik konusuna dair birtakım kavramlar vardır. Haddâd temizlik konusuna ilk olarak bazı kavramları ve temizliğin kısımlarını açıklayarak başlamaktadır. Eserde temizlik ile ilgili konuları anlatırken mezhep içerisinde farklı görüşleri de zikreden Haddâd, bazı yerlerde İmam Şâfiî'ye atıflarda bulunmaktadır. Temizlik bölümünde İmam Şâfiî'ye 27 atıf yapılmış olup bu atıfların durumu aşağıda Şâfiî kaynaklardan inceleyeceğiz.

### 2.1.1. Misvak Kullanımı

Atıf 1:

“Misvak bize göre abdestin sünnetidir. Şâfiî'ye göre ise namazın sünnetidir.”<sup>103</sup>

İmam Şâfiî'nin *el-Üm* adlı eserine baktığımızda misvak kullanmanın uykudan kalkıldığında, yenildiğinde veya içildiğinde ağızda değişikliğe sebebiyet veren bir yeme içmeden sonra ve namaza başlarken kullanılmasının müstehap olduğunu görmekteyiz.<sup>104</sup> Şîrâzî de namazı ikame edeceği zaman ve kişinin ağzında bir değişiklik olduğunda misvak kullanmasının sünnet olduğunu söylemiştir.<sup>105</sup>

### 2.1.2. Kan ve İrinin Abdesti Bozmaması

Atıf 2:

“Kan ve irin bedenden çıktığı zaman (çıktığı yeri aştığı takdirde) abdesti bozar. Şâfiî'ye göre kişiden kan ve irinin çıkması halinde (ön ve arka yol hariç) çıktığı yerden taşsa bile abdesti bozmaz.”<sup>106</sup>

<sup>103</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/126.

<sup>104</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/53.

<sup>105</sup> Şîrâzî, *et-Tenbîh*, s. 14.

<sup>106</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/135.

Şâfiî *el-Ûm*'de ön ve arka yol harici kişinin bedeninden çıkan kan ve irinin abdesti bozmayacağını ifade etmiştir.<sup>107</sup> Ayrıca Müzenî ve Mâverdî, Şâfiî'nin bu sözünü eserlerinde nakletmiştir.<sup>108</sup> Şîrâzî de kan ve irinin abdesti bozmayacağını belirtmiştir.<sup>109</sup>

### 2.1.3. Kusmanın Abdesti Bozmaması

Atıf 3:

“Ağız dolusu kusmak abdesti bozar. Şâfiî'ye göre kişi ağız dolusu kussa (istifra etse) bile abdesti bozulmaz.<sup>110</sup>”

Şâfiî *el-Ûm*'de kusmanın abdesti bozmayacağını söylemiştir.<sup>111</sup> Müzenî ve Mâverdî, Şâfiî'nin “*Kusma, burun kanaması ve sebileyne harici bir yerden kan gelmesi durumunda abdestin bozulmayacağını*” söylediğini nakletmişlerdir.<sup>112</sup> Şîrâzî de kusmanın abdesti bozmadığını ifade etmiştir.<sup>113</sup>

### 2.1.4. Gusülde Mazmaza ve İstinşak

Atıf 4:

“Gusülde mazmaza ve istinşak farzdır. Şâfiî'ye göre ise gusülde mazmaza ve istinşak sünnettir.<sup>114</sup>”

İmam Şâfiî'nin *el-Ûm* adlı eserine baktığımızda bu atfın isabetli olduğunu görüyoruz.<sup>115</sup> Büveytî, kişi cünüp olsun veya olmasın mazmaza ve istinşakı unutup namaz kılsa bu namazı iade etmesine gerek olmadığını söylemiştir.<sup>116</sup> Müzenî de *el-Muhtasar*'ında, Şâfiî'nin mazmaza ve istinşakın farz olmadığı görüşünü

<sup>107</sup> Şâfiî, *el-Ûm*, 2/41.

<sup>108</sup> Müzenî, *el-Muhtasar*, s. 11; Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, 1/200.

<sup>109</sup> Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 1/101.

<sup>110</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/139.

<sup>111</sup> Şâfiî, *el-Ûm*, 2/40-41.

<sup>112</sup> Müzenî, *el-Muhtasar*, s. 11; Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, 1/200.

<sup>113</sup> Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 1/101.

<sup>114</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/144.

<sup>115</sup> Şâfiî, *el-Ûm*, 2/54.

<sup>116</sup> Büveytî, *el-Muhtasar*, s. 62.

nakletmiştir.<sup>117</sup> Mâverdî de bu konudaki mezheplerin ve müçtehidlerin görüşlerini sıralarken İmam Şâfiî ve İmam Mâlik'e göre abdest ile gusülde mazmaza ve istinşakın sünnet olduğunu ifade etmiştir.<sup>118</sup>

### 2.1.5. Suda Ölü Bulunan Balık, Yengeç ve Kurbağanın Hükümü

Atıf 5:

“Balık, kurbağa ve yengeç gibi suda yaşayan canlıların ölüsü suyu necis etmez. Balık üzerinde ittifak olduğu için ‘balık’ lafzı öne alındı. Geri kalanlarda ise Şâfiî'nin muhalefeti vardır.”<sup>119</sup>

İmam Şâfiî, balığın suda ölmesinin suyu ifsat etmeyeceğini ve onların ölüsünün helal olacağını söylemiştir.<sup>120</sup> Nevevî ve İbnü'l-Mukrî'nin eserlerine baktığımızda da balık ölüsünün necis olmadığını görmekteyiz.<sup>121</sup> Ayrıca Nevevî, kurbağa ve yengecin suda ölmesi durumunda suyu necis ettiğini ifade etmiştir.<sup>122</sup>

### 2.1.6. Köpek Derisinin Hükümü

Atıf 6:

“Hanefî mezhebine göre köpeğin derisi tabaklanmakla temiz olur. Şâfiî'ye göre ise köpeğin derisi tabaklandığında temiz olmaz.”<sup>123</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*'de köpeğin ve domuzun derisi tabaklansa da temiz olmayacağını belirtmiştir.<sup>124</sup> Şîrâzî de *el-Mühezzeb*'de köpek ve domuz derilerinin tabaklanmakla temiz olmayacağını söylemiştir.<sup>125</sup> Nevevî de *el-Mecmu* adlı eserinde köpek ve domuz derisinin tabaklanmakla temiz olmayacağı hakkında mezheplerinde

<sup>117</sup> Müzenî, *el-Muhtasar*, s. 13.

<sup>118</sup> Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, 1/103.

<sup>119</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/165-166.

<sup>120</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/12.

<sup>121</sup> Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, s. 80; İbnü'l-Mukrî, *Ravdu't-tâlib*, 1/25.

<sup>122</sup> Nevevî, *el-Mecmu*, 1/183.

<sup>123</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/170.

<sup>124</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/29-30.

<sup>125</sup> Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 1/57.

ittifak olduğunu ifade etmiştir.<sup>126</sup> İmrânî de Şâfiî'nin her hayvanın tabaklanmakla temiz olacağı fakat domuz ve köpek derilerinin tabaklanmakla temiz olmayacağı görüşünü nakletmiştir.<sup>127</sup>

### 2.1.7. Meytenin Kılı ve Kemiğinin Hükümü

Atıf 7:

“Meytenin kılı ve kemiği temizdir. Şâfiî'ye göre meytinin kılı ve kemiği necistir.”<sup>128</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*'de meytinin kemiğiyle abdest alınmayacağını, o kemikle herhangi bir şey içilmeyeceğini, yıkanmakla veya tabanlanmakla da kemiklerin temiz olmayacağını söylemiştir.<sup>129</sup> Nevevî de *el-Mecmu*'da meytinin kılının necis olduğunu söylemiştir.<sup>130</sup>

### 2.1.8. Ölü Tavuktan Çıkan Yumurtanın Hükümü

Atıf 8:

“Şâfiî'ye göre ölü tavuktan çıkan yumurta kabukluysa (dış kabuğu oluşup sertleştiyse) temizdir. Fakat kabuk oluşmamış ise necistir.”<sup>131</sup>

Şîrâzî *el-Mühezzeb*'de tavuğun karnındaki yumurta sertleşmiş ise temiz olduğunu fakat sertleşmemiş ise necis olduğunu ifade etmiştir.<sup>132</sup> Cüveynî, *Nihâyetü'l-matlab*'da ölen bir tavuğun içinde yumurta olsa ve bu yumurta akışkan olsa (kabuksuz) bu yumurtanın necis olduğunu söyleyip devamında ise yumurta eğer kabuk ile kaplı

<sup>126</sup> Nevevî, *el-Mecmu*, 1/268.

<sup>127</sup> İmrânî, *el-Beyân*, 1/69.

<sup>128</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/171-172.

<sup>129</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/30.

<sup>130</sup> Nevevî, *el-Mecmu*, 1/285.

<sup>131</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/173.

<sup>132</sup> Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 1/61.

ise esah olan kavle göre temiz olduğunu ifade etmiştir.<sup>133</sup> İzz b. Abdüsselam'ın *el-Gâye* adlı eserinde de aynı hüküm geçmektedir.<sup>134</sup>

### 2.1.9. Ölü Koyundan Çıkan Sütün Hükümü

Atıf 9:

“Şâfiî’ye göre ölü koyunun göğsündeki süt necis olup içilmesi helal olmaz.”<sup>135</sup>

Şîrâzî ve Begavî, ölü koyunun göğsündeki sütün necis olduğunu söylemiştir.<sup>136</sup> İmrânî aynı şekilde *el-Beyân* adlı eserinde ölen koyunun göğsündeki sütün hayvanın ölmesiyle necis olduğunu ifade etmiştir.<sup>137</sup>

### 2.1.10. Ölmüş Oğlağın Midesindeki Sütün Hükümü

Atıf 10:

“Şâfiî’ye göre ölmüş olan oğlağın midesindeki sütün içilmesi câiz değildir.”<sup>138</sup>

Nevevî ve Begavî ölmüş oğlağın, kuzunun midesindeki sütün necis olduğunu söylemiştir.<sup>139</sup> Şîrbînî, ölmüş hayvandan veya süttten başka bir besin ile beslenen hayvanın karnından alınan sütün temiz olmadığını ifade etmiştir.<sup>140</sup> İmrânî de farklı bir ifade ile ölen koyunun göğsündeki sütün ölümüyle birlikte necis olacağını belirtmiştir.<sup>141</sup>

<sup>133</sup> Cüveynî, *Nihâyetü'l-matlab*, 1/37.

<sup>134</sup> İbn Abdüsselam, *el-Gâye*, 1/272.

<sup>135</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/173.

<sup>136</sup> Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 1/61; Begavî, *et-Tehzîb*, 1/185.

<sup>137</sup> İmrânî, *el-Beyân*, 1/79.

<sup>138</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/173.

<sup>139</sup> Nevevî, *Ravzatü't-tâlibîn*, 1/16-17; Begavî, *et-Tehzîb*, 1/185.

<sup>140</sup> Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 1/235.

<sup>141</sup> İmrânî, *el-Beyân*, 1/79

### 2.1.11. Domuz, Köpek ve Yırtıcı Hayvanların Artığı

Atıf 11:

“Domuz ve köpeğin artığı bize ve Şâfiî’ye göre necistir. Yırtıcı hayvanların artığı ise bize göre necis olup Şâfiî’ye göre temizdir.”<sup>142</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*’de, köpek ve domuzun haricinde eti yenen veya yenmeyen hayvanların artıklarının helal olduğunu ve artığının necis olmadığını söylemiştir.<sup>143</sup> Ayrıca Müzenî *el-Muhtasar*’ında, Mâverdî *el-Hâvi’l-kebîr*’inde köpek ve domuz harici hayvanların artıklarının necis olmadığını ifade etmişlerdir.<sup>144</sup>

### 2.1.12. Abdest Alıp Müslüman Olan Kimsenin Durumu

Atıf 12:

“Şâfiî’ye göre, kafir bir kimse abdest alsın sonra müslüman olsa bu kişi abdestli olmaz.”<sup>145</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*’de abdestte niyetin şart olduğunu söylemiştir.<sup>146</sup> Mâverdî, *el-Hâvi’l-kebîr*’de Şâfiî’nin bu görüşünü naklettikten sonra kişinin niyetinin akıl, buluş ve İslam şartını taşıması durumunda sahih olacağını ifade etmiştir.<sup>147</sup> Gazzâlî, niyet etse bile kafirin abdestinin ve guslünün sahih olmayacağını söylemiştir.<sup>148</sup> İmrânî de kafir abdest veya teyemmüm alsın sonra müslüman olsa abdestinin ve teyemmümünün sahih olmayacağını belirtmiştir.<sup>149</sup>

<sup>142</sup> Haddâd, *el-Cevheretü’n-neyyire*, 1/185.

<sup>143</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/21-23.

<sup>144</sup> Müzenî, *el-Muhtasar*, s. 17; Mâverdî, *el-Hâvi’l-kebîr*, 1/317.

<sup>145</sup> Haddâd, *el-Cevheretü’n-neyyire*, 1/204-205.

<sup>146</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/62.

<sup>147</sup> Mâverdî, *el-Hâvi’l-kebîr*, 1/87,97.

<sup>148</sup> Gazzâlî, *el-Vasît fi’l-mezheb*, 1/246.

<sup>149</sup> İmrânî, *el-Beyân*, 1/101.

### 2.1.13. Bir Teyemmümle Farz ve Nafile Namaz Kılmanın Hükümü

Atıf 13:

“Kişi bir teyemmümle farz ve nafile namazlardan dilediği kadar kılabilir. Şâfiî’ye göre ise her farz için teyemmüm alır. Bir teyemmümle birden fazla farz namaz kılamaz. Çünkü o zaruri bir temizliktir. Ancak vakit içerisinde olduğu müddetçe nafileden dilediği kadar kılabilir.”<sup>150</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*’de kişi farz namaz için teyemmüm aldıktan sonra onunla nafilerle kılabileceğini, Kur’an okuyabileceğini, cenaze namazı kılabilceğini, tilavet ve şükür secdesi yapabileceğini söylemiştir. Ayrıca kişi bu haldeyken ikinci bir farz namaz vakti girip kişi su araştırması yaptığı halde su bulamazsa yeniden bir teyemmüm alacağını belirtmiştir.<sup>151</sup> İmam Şâfiî bir teyemmümle iki tane farz namaz kılınsa en son kılınan namazın iade edilmesi gerektiğini söylemiştir.<sup>152</sup> Müzenî de *el-Muhtasar*’ında, bir teyemmümle farz namazlardan birden fazla kılınamayacağını, bilakis kişinin her bir farz için su araması yapıp ondan sonra teyemmüm edeceğini nakletmiştir.<sup>153</sup> Mâverdî de bu nakli *el-Hâvi’l-kebîr*’de naklettikten sonra bir teyemmümle iki farz namaz kılmanın câiz olmadığını söylemiştir.<sup>154</sup>

### 2.1.14. Nafile Namaz İçin Teyemmüm Eden Kişinin Farz Namazı Kılma Durumu

Atıf 14:

“Nafile namaz için teyemmüm alan kişinin onunla farz namaz kılması câizdir. Şâfiî’ye göre câiz değildir.”<sup>155</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*’de bir kişi nafile namaz, cenaze namazı, Kur’an okumak, tilavet secdesi ve şükür secdesi için niyet edip teyemmüm alsa bu kişi bu teyemmümle

<sup>150</sup> Haddâd, *el-Cevheretü’n-neyyire*, 1/208.

<sup>151</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/99.

<sup>152</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/99.

<sup>153</sup> Müzenî, *el-Muhtasar*, s. 15.

<sup>154</sup> Mâverdî, *el-Hâvi’l-kebîr*, 1/257.

<sup>155</sup> Haddâd, *el-Cevheretü’n-neyyire*, 1/208.

farz namaz kılamayacağını belirtmiştir.<sup>156</sup> Maverdî ve Nevevî de aynı hükmü eserlerinde söylemişlerdir.<sup>157</sup>

### 2.1.15. Vakit Girmeden Alınan Teyemmüm

Atıf 15:

“Namaz için vakti girmeden alınan teyemmüm câizdir. Şâfiî’ye göre câiz değildir.”<sup>158</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*’de bir kişi namaz için vakti girmeden teyemmüm etse bu teyemmümle namazı kılamayacağını söylemiştir.<sup>159</sup> İmrânî ve Şîrâzî de namaz için alınan teyemmümün vakti girmeden önce alınmasının câiz olmadığını söylemiştir.<sup>160</sup>

### 2.1.16. Mestte Bulunan Küçük Yırtığın Hükmü

Atıf 16:

“Züfer ve Şâfiî’ye göre mestte bulunan küçük bir yırtık meshe engeldir.”<sup>161</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*’de, kişinin mesti, abdest esnasında yıkanması gereken yerinden yırtılır ve ayakları gözüürse meshin bozulacağını söylemiştir.<sup>162</sup> Şâfiî kavli cedidinde “*Mestte bulunan yırtık ayaktan bir şey gösterecek olsa onun üzerine mesh câiz olmaz*” demiştir.<sup>163</sup>

<sup>156</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/99.

<sup>157</sup> Mâverdî, *el-İknâ*, s. 32; Nevevî, *Minhâcu’t-talibîn*, s. 84-85.

<sup>158</sup> Haddâd, *el-Cevheretü’n-neyyire*, 1/208-209.

<sup>159</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/97.

<sup>160</sup> İmrânî, *el-Beyân*, 1/286; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 1/129.

<sup>161</sup> Haddâd, *el-Cevheretü’n-neyyire*, 1/221.

<sup>162</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/90.

<sup>163</sup> Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 1/90; İmrânî, *el-Beyân*, 1/154.

### 2.1.17. Meshin Bitiminden Sonra Abdestin Durumu

Atıf 17:

“Mesh süresi bitince kişi mesti çıkarıp ayaklarını yıkar ve namazını kılar. Geri kalan yerleri yıkaması gerekmez. Şâfiî’ye göre abdesti tekrar alır.”<sup>164</sup>

Yukarıdaki atfı Şâfiî kaynaklardan incelediğimizde bu atfın İmam Şâfiî’nin kavli kadimi olduğunu görmekteyiz. Büveyti ve Müzenî, kişi mesti çıkardıktan sonra ayaklarını yıkamasının yeterli olacağını kavli kadime göre ise tekrardan abdest alacağını ifade etmişlerdir.<sup>165</sup> Maverdî, *el-Hâvi’l-kebîr* adlı eserinde kişinin mesh süresi bittikten sonra yeniden abdest alması gerektiği görüşünün İmam Şâfiî’nin kavli kadimi olduğunu belirtmiştir.<sup>166</sup> İmrânî de benzeri ifadeleri eserinde söylemiştir.<sup>167</sup> Yukarıda nakiller bu atfın İmam Şâfiî’nin kavli kadimi itibariyle doğru, kavli cedidi itibariyle hatalı olduğunu göstermiştir.

### 2.1.18. Mukimken Mesh Edip Sefere Çıkan Kimsenin Durumu

Atıf 18:

“Meshin başlangıcında mukim olan kimse, meshin süresi dolmadan sefere çıkarsa üç gün üç gece mesh eder. Şâfiî’ye göre bu kimsenin yolcu gibi mesh etmesi câiz değildir.”<sup>168</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*’de, mukim olan kişi zeval vaktinde mesh ettikten sonra öğle namazını kılip sefere çıkarsa, bir gün bir geceyi tamamlayıncaya kadar bu meshle namazını kılacığını, fakat bunun üzerine ilave edemeyeceğini söylemiştir.<sup>169</sup> Müzenî ve Şîrâzî de aynı şekilde “*Mukim olan kimse mesh edip sefere çıkarsa mukim gibi mesh eder.*” demiştir.<sup>170</sup>

<sup>164</sup> Haddâd, *el-Cevheretü’n-neyyire*, 1/225.

<sup>165</sup> Büveytî, *el-Muhtasar*, s. 71; Müzenî, *el-Muhtasar*, s. 19.

<sup>166</sup> Maverdî, *el-Hâvi’l-kebîr*, 1/367.

<sup>167</sup> İmrânî, *el-Beyân*, 1/168.

<sup>168</sup> Haddâd, *el-Cevheretü’n-neyyire*, 1/225.

<sup>169</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/76-77.

<sup>170</sup> Müzenî, *el-Muhtasar*, s. 18; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 1/89.

### 2.1.19. Kadın, Deli ve Çocuğun Zekât Vermesi

Atıf 19:

“Şâfiî’ye göre kadın, çocuk ve delinin de zekât vermesi gerekir.”<sup>171</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*’de, “Hür olup tam mâlik olan çocuk, akli noksan olan kişi ve kadının da zekât vermesi gerekir.” demiştir.<sup>172</sup> Müzenî de Şâfiî’nin bu görüşünü *el-Muhtasar*’ında, Mâverdî ise *el-Hâvi’l-kebîr*’de nakletmiştir.<sup>173</sup>

### 2.1.20. Hayzı Biten Kadınlı Gusülden Önce Cinsel İlişkinin Hükümü

Atıf 20:

“Şâfiî’ye göre hayız olan kadının hayzı bitip gusletmedikçe onunla cinsel ilişkiye girilemez.”<sup>174</sup>

İmam Şâfiî’nin *el-Üm* adlı eserine baktığımızda hayızlı kadınla gusletmeden cinsel ilişkiye girilemeyeceğini görmekteyiz. Ayrıca İmam Şâfiî hayzı bitip guslettikten sonra cinsel ilişkiye girebileceğini söylemiştir.<sup>175</sup> Müzenî de *el-Muhtasar* isimli eserinde bu nakli yapmıştır.<sup>176</sup> Nevevî de *el-Mecmu*’da hayzı biten kadınla gusülden önce cinsel ilişkinin yasak olduğu görüşünün mezhebin görüşü olduğunu ifade etmiştir.<sup>177</sup>

<sup>171</sup> Haddâd, *el-Cevheretü’n-neyyire*, 1/235. (Haddâd, Kudurî’nin *el-Muhtasar* adlı eserindeki “Hayız, hayız gören kadından namazı düşürür.” ifadesini şerh ederken bu cümlede önce bu kişiye namazın farz oluşunu sonra ondan sakıt olduğuna işaret olduğunu söylemektedir. Kadın, çocuk ve deliye ahkâmın sabit olup olmadığının usulcüler arasında ihtilafı olduğunu söylemiştir. Debusî’den bu konuda nakil yaparken İmam Şâfiî’nin kadın, çocuk ve deliye zekât gerektiğine dair atıf yapmıştır. Biz de kitaptaki atıf sıralamasını bozmayıp bu atıfı kitapta bulunduğu temizlik bahsinde ele aldık.)

<sup>172</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 3/66.

<sup>173</sup> Müzenî, *el-Muhtasar*, s. 19; Mâverdî, *el-Hâvi’l-kebîr*, 3/152.

<sup>174</sup> Haddâd, *el-Cevheretü’n-neyyire*, 1/245.

<sup>175</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/129.

<sup>176</sup> Müzenî, *el-Muhtasar*, s. 20.

<sup>177</sup> Nevevî, *el-Mecmu*, 2/397.

### 2.1.21. Özür Sahibi Kişinin Abdest Durumu

Atıf 21:

“Şâfiî, müstehâza olan birisinin abdestinin farzdan sonra nafileler için kalacağını söylemiştir.”<sup>178</sup>

İmam Şâfiî'nin *el-Üm* ve Müzenî'nin *el-Muhtasar* isimli eserlerine baktığımızda özür sahibi bir kimsenin her farz namaz için abdest alması gerektiğini ifade etmiştir.<sup>179</sup> Şîrâzî de alınan bu abdest ile dilediği kadar nafîle namaz kılabilceğini söylemiştir.<sup>180</sup>

### 2.1.22. Nifas Kanının Müddeti

Atıf 22:

“Nifasın üst sınırı kırk gündür. Şâfiî'ye göre ise altmış gündür.”<sup>181</sup>

Müzenî *el-Muhtasar*'ında İmam Şâfiî'nin nifasın üst sınırının altmış gün olduğunu söylediğini nakletmiştir.<sup>182</sup> Aynı nakli Mâverdî de yapmıştır.<sup>183</sup> Şîrâzî, İmrânî ve Gazzalî de nifasın üst sınırının altmış gün olduğunu belirtmişlerdir.<sup>184</sup>

### 2.1.23. Necasetin Temizlenmesinde Kullanılacak Olan Su

Atıf 23:

“Necasetin akıcı ve temiz olan her sıvı ile temizlenmesi câizdir. Şâfiî'ye göre ise sadece mutlak su ile temizliği câizdir.”<sup>185</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*'de gül suyu gibi insanların sıkarak elde ettikleri sıvıların temizleyici olmadığını çünkü bunların üzerindeki “su” lafzı ancak başka bir şeye

<sup>178</sup> Haddâd, *el-Cevheretü 'n-neyyire*, 1/253.

<sup>179</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/136; Müzenî, *el-Muhtasar*, s. 21.

<sup>180</sup> Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 1/165.

<sup>181</sup> Haddâd, *el-Cevheretü 'n-neyyire*, 1/257.

<sup>182</sup> Müzenî, *el-Muhtasar*, s. 20.

<sup>183</sup> Mâverdî, *el-Hâvi 'l-kebîr*, 1/436.

<sup>184</sup> Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 1/135; İmrânî, *el-Beyân*, 1/404; Gazzâlî, *el-Vasît fi 'l-mezheb*, 1/477.

<sup>185</sup> Haddâd, *el-Cevheretü 'n-neyyire*, 1/262-263.

izafetle vaki olduğunu söylemiştir.<sup>186</sup> Müzenî'nin *el-Muhtasar*'ında da gül suyu, safran suyu ve nebiz gibi mukayyed sularla temizliğin câiz olmadığı yazmaktadır.<sup>187</sup> İmrânî de İmam Şâfiî'nin gül suyu gibi mukayyed sularla temizliğin câiz olmadığını söylediğini nakletmiştir.<sup>188</sup>

#### 2.1.24. Meninin Temiz Olması

Atıf 24:

“Meni necistir. Şâfiî'ye göre ise temizdir.”<sup>189</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*'de meninin necis olmadığını söylemiştir.<sup>190</sup> Şîrâzî ve Gazzalî de insan menisinin temiz olduğunu ifade etmiştir.<sup>191</sup> Ayrıca İmrânî de *el-Beyân*'da Şâfiî mezhebinde meşhur olan görüşe göre insan menisinin temiz olduğunu belirtmiştir.<sup>192</sup>

#### 2.1.25. Necaset Bulaştıktan Sonra Kuruyan Yerin Durumu

Atıf 25:

“Bir yere necaset bulaşsa ardından güneş ile kurusa ve necasetin eseri gitmiş olsa bu yer üzerinde namaz kılmak câizdir. Şâfiî'ye göre câiz olmayıp o yerle teyemmüm de yapılamaz.”<sup>193</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*'de bir yere idrar, şarap, irin ve bunlara benzer bir necaset isabet ettiği takdirde eseri, rengi, kokusu güneşte olsa da olmasa da eşit olup bu yer ancak su dökmekle temizlenmiş olacağını beyan etmiştir.<sup>194</sup> İmam Şâfiî namaz kılan kimsenin de temas ettiği yerin bütünüyle temiz olması gerektiğini söylemiştir.<sup>195</sup>

<sup>186</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/7,8.

<sup>187</sup> Müzenî, *el-Muhtasar*, s. 7.

<sup>188</sup> İmrânî, *el-Beyân*, 1/16.

<sup>189</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/265.

<sup>190</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/119.

<sup>191</sup> Gazzalî, *el-Vasît fi'l-mezheb*, 1/159; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 1/168.

<sup>192</sup> İmrânî, *el-Beyân*, 1/419.

<sup>193</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/268.

<sup>194</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/112.

<sup>195</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/113.

Ayrıca teyemmüm alınacak yere necaset bulaşmamış olması gerektiğini, necaset var ise temizlenmeden teyemmüm alınamayacağını belirtmiştir.<sup>196</sup> İmrânî, İmam Şâfiî'nin pislenen toprakla teyemmüm alınamayacağını söylediğini nakletmiştir.<sup>197</sup> Şîrâzî de İmam Şâfiî'nin kavli-i cedidinde elbisedeki necasette olduğu gibi necasetin güneşle temizlenmeyeceği görüşünde olduğunu nakletmiştir.<sup>198</sup>

### 2.1.26. Balık Kanının Hükümü

Atıf 26:

“Balık kanı, Ebu Hanife ve İmam Muhammed’e göre temizdir. Çünkü balığı kanıyla birlikte yemek mübah olup balık boğazlanmaz. Eğer necis olsaydı kanı akıtıldıktan sonra necis olurdu. Ayrıca balık kanının hakiki bir kan olmadığı çünkü balık kanının güneşte kuruyunca beyazlaştığı, kanın ise siyahlaştığı söylenmiştir. Ebu Yusuf ve Şâfiî’ye göre ise balık kanı necistir.”<sup>199</sup>

Şîrâzî ve İmrânî balık kanı hakkında necis ve temiz şeklinde iki görüş olduğunu nakletmiştir.<sup>200</sup> *el-Mecmu*’da sahih olan görüşün necis olduğu ifade edilmiştir.<sup>201</sup>

### 2.1.27. Def-i Hacette Taş Sayısı

Atıf 27:

“İstincada sünnet olan bir sayı yoktur. Şâfiî’ye göre ise istincada üç taş gereklidir.”<sup>202</sup>

<sup>196</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/107.

<sup>197</sup> İmrânî, *el-Beyân*, 1/272.

<sup>198</sup> Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 1/178.

<sup>199</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/271.

<sup>200</sup> Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 1/169; İmrânî, *el-Beyân*, 1/421.

<sup>201</sup> Nevevî, *el-Mecmu*, 2/576.

<sup>202</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/280-281.

İmam Şâfiî *el-Üm*'de def-i hacette bulunan kişinin istincayı üç taşla üç kere yapması gerektiğini söylemiştir.<sup>203</sup> Büveytî ve Mâverdî de Şâfiî'nin bu naklini benzer ifadelerle eserlerinde nakletmiştir.<sup>204</sup>

## 2.2. NAMAZ BÖLÜMÜNDE YAPILAN ATIFLAR

Haddâd *el-Cevheretü'n-neyyire* eserinin ibadetler bölümünde İmam Şâfiî'ye en çok atfı namaz bölümünde yapmıştır. Yaptığımız araştırmada namaz bölümünde İmam Şâfiî'ye toplam 43 atf yapmıştır. Aşağıda bu atıflar sırasıyla inceleyeceğiz.

### 2.2.1. Öğle Namazını Vaktin Sonuna Doğru Kılma

Atf 28:

“Sabah namazında isfâr, yazın da öğle namazında ibrad müstehaptır. Şâfiî'ye göre kişi öğle namazını evinde kılıyorsa namazı ilk vaktinde kılar.”<sup>205</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*'de öğle namazını evinde kılan bir kimsenin ibrad yapmayıp namazı ilk vaktinde kılacağını çünkü sıcaklığın ona bir zararı olmadığını söylemiştir.<sup>206</sup>

### 2.2.2. Ezanda Tercî Yapma

Atf 29:

“Ezanda tercî yoktur. Şâfiî'ye göre ise vardır.”<sup>207</sup>

İmam Şâfiî'nin *el-Üm* adlı eserinde ezanın nakledildiği bir hadiste ezanda tercî olduğunu görmekteyiz.<sup>208</sup> Büveytî *el-Muhtasar*'ında ezan konusunu anlatırken “Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah” kısmını ikinci kez söyledikten sonra terci

<sup>203</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/49.

<sup>204</sup> Büveytî, *el-Muhtasar*, s. 85; Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, 1/103.

<sup>205</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/293.

<sup>206</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/160.

<sup>207</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/300.

<sup>208</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/186.

yapılacağını belirtmiştir.<sup>209</sup> Müzenî ve İmrânî de benzer ifadeleri eserlerinde aktarmışlardır.<sup>210</sup>

### 2.2.3. Ezan ile Kamet Arasındaki Fark

Atıf 30:

“Şâfiî'nin sözüne itirazla, kamette hayye ale'l-felâh kısmından sonra söylenen kad kameti's-salâh kısmı hariç ezan ile kamet aynıdır.”<sup>211</sup>

İmam Şâfiî'nin *el-Üm* adlı eserine baktığımızda ezan ve kametin Ebu Mahzûre ailesinden nakledildiği şeklinde olması gerektiğini söylemekteyiz.<sup>212</sup> Söz konusu nakilde ise baştaki ile sondaki tekbirler ve “kad kameti's-salâh” kamette ikişer defa söylenmektedir.<sup>213</sup> Bu itibarla ezanda iki kere söylenen bazı yerler İmam Şâfiî'nin naklindeki kamette bir defa söylenmiştir. Büveytî ve İmrânî'den de aynı kamet nakledilmiştir.<sup>214</sup> Ayrıca İmrânî'nin eserine baktığımızda Şâfiî'nin kavli-kadiminde “kad kameti's-salâh” kısmının birer defa söylendiği fakat kavli-cedidde ise *el-Üm*'de aktarıldığı şeklinde olduğunu görmekteyiz.<sup>215</sup>

### 2.2.4. Erkeğin Avret Bölgesinde Göbek ve Dizin Durumu

Atıf 31:

“Diz kapağı avret bölgesindedir. Şâfiî'ye göre diz kapağı avret değildir. Göbek deliği bize göre avret değildir. Şâfiî'ye göre ise göbek deliği avret bölgesindedir.”<sup>216</sup>

Yaptığımız araştırmada bu atfın isabetli olmadığını görmekteyiz. Nitekim İmam Şâfiî *el-Üm*'de erkeğin diz kapağının ve göbeğinin avret bölgesinden olmadığını

<sup>209</sup> Büveytî, *el-Muhtasar*, s. 85; Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebir*, 1/124.

<sup>210</sup> Müzenî, *el-Muhtasar*, s. 22; İmrânî, *el-Beyân*, 2/63.

<sup>211</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/301.

<sup>212</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/187.

<sup>213</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/187.

<sup>214</sup> Büveytî, *el-Muhtasar*, s. 125; İmrânî, *el-Beyân*, 2/66.

<sup>215</sup> İmrânî, *el-Beyân*, 2/66.

<sup>216</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/313.

ifade etmiştir.<sup>217</sup> Aynı şekilde Gazzâlî ve İzz b. Abdüsselam da eserlerinde diz kapağı ve göbeğin erkeğin avret bölgesinden olmadığını söylemişlerdir.<sup>218</sup>

### 2.2.5. İftitah Tekbirinde El Kaldırma Yeri

Atıf 32:

“Kişi namaza başladığında ellerin tekbirle beraber kulak memesine kadar kaldırır. Şâfiî’ye göre ise ellerini omuzlarına kadar kaldırır.”<sup>219</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*’de bu konuyla ilgili hadisler nakletmiş olup bu hadislerden bir tanesi şudur:<sup>220</sup>

“Salim b. Abdullah babasından şöyle bir rivayette bulundu: Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) namaza başladığında, rükûya gitmek istediğinde ve başını rükûdan kaldırdığında ellerini omuzları hizasına gelinceye denk kaldırır, iki secde arasında ise ellerini kaldırmazdı.”<sup>221</sup>

Şâfiî, eserinde hadisleri naklettikten sonra bunlara muhalefet eden hadisleri terk ettiklerini çünkü amel ettiği hadislerin isnadının sabit olduğunu ifade etmiştir.<sup>222</sup> Büveytî, Şâfiî’nin namazda tekbir alındığında, rükûya varıldığında ve rükûdan kalkıldığında ellerini omuz hizasına kadar kaldırılacağını söylediğini nakletmiştir.<sup>223</sup> Mâverdî’nin *el-İknâ* adlı eserine baktığımızda namazın kılınışını anlatılırken ellerin yukarıdaki nakillerdeki gibi olduğunu görmekteyiz.<sup>224</sup>

<sup>217</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/199.

<sup>218</sup> Gazzâlî, *el-Vasît fi’l-mezheb*, 2/174; İbn Abdüsselam, *el-Gâye*, 2/67.

<sup>219</sup> Haddâd, *el-Cevheretü’n-neyyire*, 1/330.

<sup>220</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/234.

<sup>221</sup> Ebû Dâvûd, “Salât”, 116.

<sup>222</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/235.

<sup>223</sup> Büveytî, *el-Muhtasar*, s. 128.

<sup>224</sup> Mâverdî, *el-İknâ*, s. 38-39.

### 2.2.6. Besmele Hakkında İhtilaf

Atıf 33:

“Besmele Şâfiî’ye göre Fâtiha’nın ilk ayetidir.”<sup>225</sup>

İmam Şâfiî’nin *el-Üm* adlı eserini incelediğimizde bismelenin Fâtiha’dan bir ayet olduğunu görmekteyiz.<sup>226</sup> Şâfiî ayrıca besmeleyi atlayıp Fâtiha’yı okumaya başlayan kişi sûreyi tamamlayacak olsa bile geri dönüp besmeleyi çekip Fâtiha’ya baştan başlaması gerektiğini ifade etmiştir.<sup>227</sup> Mâverdî, *el-İknâ* adlı eserinde kişinin Fâtiha’ya besmeleyle başlaması gerektiğini çünkü bismelenin Fâtiha’dan bir ayet olduğunu söylemiştir.<sup>228</sup> İzz b. Abdüsselam da bismelenin Fâtiha’dan bir ayet olduğunu ifade etmiştir.<sup>229</sup>

### 2.2.7. Besmeleyi Namazda Cehri Okuma

Atıf 34:

“Besmele (namazda) gizli olarak okunur. Şâfiî’ye göre ise cehrî namazlarda cehrî olarak okunur.”<sup>230</sup>

İmam Şâfiî’nin *el-Üm* adlı eseri incelendiğinde bismelenin açıktan okunması gerektiği görülmektedir.<sup>231</sup> Büveytî, Şâfiî’nin bismelenin cehrî olarak okunması gerektiğini söylediğini *el-Muhtasar*’ında nakletmiştir.<sup>232</sup> Mâverdî de cehrî olan namazlarda bismelenin sesli okunacağını söylemiştir.<sup>233</sup>

<sup>225</sup> Haddâd, *el-Cevheretü’n-neyyire*, 1/336.

<sup>226</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/244-246.

<sup>227</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/247.

<sup>228</sup> Mâverdî, *el-İknâ*, s. 39.

<sup>229</sup> İbn Abdüsselam, *el-Gâye*, 2/48.

<sup>230</sup> Haddâd, *el-Cevheretü’n-neyyire*, 1/337.

<sup>231</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/244-247.

<sup>232</sup> Büveytî, *el-Muhtasar*, s. 130.

<sup>233</sup> Mâverdî, *el-Hâvi’l-kebîr*, 2/108.

### 2.2.8. Namazda Fâtiha'yı Okuma

Atıf 35:

“Fâtiha sûresini okumak Şâfiî'nin görüşünün aksine bize göre rükün olarak tayin etmez.”<sup>234</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*'de namazda Fâtiha sûresini okumanın gerektiğini söylemiştir.<sup>235</sup> Râfiî'nin *el-Muharrer* adlı eserini incelediğimizde Fâtiha sûresini her rekâta okunması gerektiğini görmekteyiz.<sup>236</sup> Begavî de namazda Fâtiha sûresini okumanın vacip olduğunu söylemiştir.<sup>237</sup>

### 2.2.9. Namazda Tume'nîne

Atıf 36:

"Kişi iki secde arasında tam oturduğunda tekbir alır ve secdeye gider. Tume'nîne diğer erkanlarda Ebu Hanife ve Şeybâni'ye göre vâcip, Ebu Yusuf ve Şâfiî'ye göre ise farzdır."<sup>238</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*'de, kişi rükûdan kalktığı esnada itidalinde şüphe etse ardından secde etse rükûsunu iade için ayağa kalkıp itidali sağlaması gerektiğini söylemiştir.<sup>239</sup> Cüveynî tume'nînenin rükû ve secdede farz olduğunu söylemiştir.<sup>240</sup> Gazzâlî namazın rükûnlarını sayarken tume'nîneyi de zikretmiştir.<sup>241</sup> Begavî ise tume'nînenin rükû, secde ve secde aralarında farz olduğunu, tume'nîneyi terk edenin namazının sahih olmayacağını ifade etmiştir.<sup>242</sup>

<sup>234</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/337.

<sup>235</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/243.

<sup>236</sup> Râfiî, *el-Muharrer*, 1/186.

<sup>237</sup> Begavî, *et-Tehzîb*, 2/94.

<sup>238</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/350.

<sup>239</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/258.

<sup>240</sup> Cüveynî, *Nihâyetü'l-matlab*, 2/161.

<sup>241</sup> Gazzâlî, *el-Vecîz*, 1/162.

<sup>242</sup> Begavî, *et-Tehzîb*, 2/110.

### 2.2.10. Secdeden Kalkış

Atıf 37:

“Namaz kılan kişi secdeden kalkarken tekbir getirir ve doğrulur. Oturmaz ve kalkarken elleriyle destek almaz. Şâfiî’ye göre ise hafif bir oturuş yapar ve elleriyle yerden destek alarak kalkar.”<sup>243</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*’de namaz kılan kişinin kıyama kalkacağında elleriyle destek alacağını ifade etmiştir.<sup>244</sup> İbnü'l-Mehâmilî, ikinci secdeden kıyama kalkarken oturmayı ve kıyama kalkarken yerden destek almayı namazın sünnetleri arasında saymıştır.<sup>245</sup> Şîrâzî de namazın kılınışını anlatırken ikinci secdeden sonra istirahat oturmasını, ardından kıyama kalkarken yerden destek almayı zikretmiştir.<sup>246</sup>

### 2.2.11. Rükûda Elleri Kaldırma

Atıf 38:

“Kişi namazda elleri sadece ilk tekbirde kaldırır. Şâfiî’ye göre ise rükûda ve rükûdan kalkarken de kaldırır.”<sup>247</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*’de rükûda elleri kaldırmayı ifade eden hadisler nakledip daha sonra bu hadislere muhalefet eden hadisleri terk ettiklerini ifade etmiştir.<sup>248</sup> Müzenî, *el-Muhtasar*’da İmam Şâfiî’nin “*Namaz kılan kişinin rükûya giderken ve rükûdan kalkarken ellerini kaldırır.*” dediğini nakletmiştir.<sup>249</sup> İbnü'l-Mehâmilî de namazın sünnetlerini sayarken rükûya giderken ve kalkarken elleri kaldırmayı saymıştır.<sup>250</sup>

<sup>243</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/350-351.

<sup>244</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/269.

<sup>245</sup> İbnü'l-Mehâmilî, *el-Lübâb*, s. 103.

<sup>246</sup> Şîrâzî, *et-Tenbîh*, s. 35-36.

<sup>247</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/351.

<sup>248</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/234-235.

<sup>249</sup> Müzenî, *el-Muhtasar*, s. 25.

<sup>250</sup> İbnü'l-Mehâmilî, *el-Lübâb*, s. 101-102.

### 2.2.12. Namazda Oturuşta Ayakların Durumu

Atıf 39:

“Kişi ikinci rekâta başını ikinci secdeden kaldırdığında sol ayağını yayar ve üzerine oturur ve sağ ayağını diker. Mâlik’e göre ise tüm kadelere teverruk yapar. Şâfiî ise ilk ka’dede bizim gibi, ikinci ka’dede ise Mâlik’in dediği gibi yapılacağını söylemiştir.”<sup>251</sup>

İmam Şâfiî’nin *el-Üm* adlı eserine baktığımızda, namazda ilk oturuşta iftirâş yapıldığını son oturuşta ise teverruk yapıldığını görmekteyiz.<sup>252</sup> Maverdî de benzer ifadeleri söylemiştir.<sup>253</sup> Nevevî de ilk oturuşta iftirâş son oturuşta ise teverruk yapmanın sünnet olduğunu söylemiştir.<sup>254</sup>

### 2.2.13. Namazda Son Oturuş

Atıf 40:

“Kişi namazın sonundaki oturuşu ilk ka’dedeki oturuşu gibidir. Bu Şâfiî’nin kavline itirazdır. Şâfiî’ye göre kişi son oturuşta teverruk yapar.”<sup>255</sup>

Müellif bir önceki meselede yaptığı atfın bir kısmını burada tekrardan zikretmiştir. İmam Şâfiî’ye nispet edilen, son oturuşta teverruk yapılması ile ilgili görüş bir önceki atıfta tahkik edildiği için burada tekrardan tahkik etmeye gerek duymadık.

<sup>251</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/352.

<sup>252</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/266-268.

<sup>253</sup> Mâverdî, *el-İknâ*, s. 40-41.

<sup>254</sup> Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, s. 101.

<sup>255</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/356.

### 2.2.14. Namazda Teşehhüd ve Salavat

Atıf 41:

“Şâfiî’ye göre namazda teşehhüd ve Nebî (a.s)’a salavat getirmek farzdır. Hatta kişi bunları terk etse namazı câiz olmaz.”<sup>256</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm* adlı eserine baktığımızda Peygamber’e (a.s) salavat getirmenin ve teşehhüdün farz olduğu gözükmektedir.<sup>257</sup> İbnü'l-Mehâmilî ve Mâverdî de namazın farzları arasında teşehhüdü ve Peygamber’e (a.s) salavat getirmeyi zikretmişlerdir.<sup>258</sup>

### 2.2.15. Vitr Namazında Selam

Atıf 42:

“Vitr namazı üç rekât olup arada selam verilmez. “Arada selam verilmez.” lafzı Şâfiî’nin sözüne itirazdır.”<sup>259</sup>

Büveytî’nin, *el-Muhtasar* adlı eserine baktığımızda vitir namazında arada selam verilebileceğini görmekteyiz.<sup>260</sup> Nevevî, vitir namazını arada selam vererek kılmanın daha faziletli olduğunu söylemiştir.<sup>261</sup> Râfiî de *el-Muharrer*’de vitir namazını arada selam vererek kılmanın da arada selam vermeyerek kılmanın da câiz olduğunu ifade edip efdal olanın ise arada selam vererek kılmanın olduğunu söylemiştir.<sup>262</sup>

<sup>256</sup> Haddâd, *el-Cevheretü ’n-neyyire*, 1/357.

<sup>257</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/270-271.

<sup>258</sup> İbnü'l-Mehâmilî, *el-Lübâb*, s. 99; Mâverdî, *el-İknâ*, s. 42.

<sup>259</sup> Haddâd, *el-Cevheretü ’n-neyyire*, 1/365.

<sup>260</sup> Büveytî, *el-Muhtasar*, s. 274.

<sup>261</sup> Nevevî, *Ravzatü ’t-tâlibîn*, 1/328.

<sup>262</sup> Râfiî, *el-Muharrer*, 1/218.

### 2.2.16. Kunut Duasının Okunduğu Zaman

Atıf 43:

“Kunut duası, senenin hepsinde vitir namazının üçüncü rekâtında rükûdan önce okunur. Şâfiî’ye göre ise Ramazan ayının ikinci yarısında okur.”<sup>263</sup>

Müzenî’nin *el-Muhtasar*’ına, Cüveynî’nin *Nihâyetü’l-matlab*’ına ve Şirbînî’nin *Muğni’l-muhtâc* adlı eserine baktığımızda kunut duasının Ramazan ayının ikinci yarısında okunacağını görmekteyiz.<sup>264</sup>

### 2.2.17. Vitir Namazında Kunut Duasının Okunma Yeri

Atıf 44:

“Kunut duası senenin hepsinde üçüncü rekâta rükûdan önce okunur. Şâfiî’ye göre ise rükûdan sonra okunur.”<sup>265</sup>

Mâverdî, *el-İknâ* adlı eserinde kunut duasının Ramazan ayının ikinci yarısında vitir namazının son rekâtında rükûdan kalktıktan sonra okunacağını ifade etmiştir.<sup>266</sup> Nevevî ve Gazzâlî de Ramazan ayının ikinci yarısında vitir namazında (son rekâta) rükûdan başını kaldırdıktan sonra kunut duasını okumanın müstehap olduğunu söylemiştir.<sup>267</sup> Begavî de İmam Şâfiî’nin kunut duasının rükûdan başı kaldırdıktan sonra okunacağı görüşünde olduğunu nakletmiştir.<sup>268</sup>

<sup>263</sup> Haddâd, *el-Cevheretü’n-neyyire*, 1/366-367.

<sup>264</sup> Müzenî, *el-Muhtasar*, s. 34; Cüveynî, *Nihâyetü’l-matlab*, 2/362; Şirbînî, *Muğni’l-muhtâc*, 1/454.

<sup>265</sup> Haddâd, *el-Cevheretü’n-neyyire*, 1/367.

<sup>266</sup> Mâverdî, *el-İknâ*, s. 40.

<sup>267</sup> Nevevî, *Ravzatü’t-tâlibîn*, 1/253; Gazzâlî, *el-Vasît fi’l-mezheb*, 2/213.

<sup>268</sup> Begavî, *et-Tehzîb*, 1/144.

### 2.2.18. Kunut Duası Okunan Namazlar

Atıf 45:

“Kunut duası sadece vitir namazında okunur. Şâfiî’ye göre ise sabah namazında da okunur.”<sup>269</sup>

İbnü'l-Mehâmilî kunut duasının sabah namazında daimî olarak okunabileceğini belirtmiştir.<sup>270</sup> Mâverdî de, sabah namazının ikinci rekâtında rükûdan kalktıktan sonra kunut duasının okunabileceğini söylemiştir.<sup>271</sup> Nevevî de sabah namazının ikinci rekâtında rükûdan kalktıktan sonra okumanın müstehap olduğunu ifade etmiştir.<sup>272</sup>

### 2.2.19. Kurban Bayramı Gününde Oruç Adamak

Atıf 46:

“Bir kimse Allah için oruç tutmak Kurban Bayramı’nda üzerime olsun derse oruç tutmaz daha sonra kaza eder. Bize göre bu adağı Şâfiî ve Züfer’in hilafına sahihtir.”<sup>273</sup> (Haddâd bu ibareyi Merginânî’nin *el-Hidâye* isimli eserinden nakletmiştir.)<sup>274</sup>

İmam Şâfiî’nin *el-Ûm* adlı eseri incelediğimizde bu adağın sahih olmadığını, Ramazan veya Kurban bayramlarında oruç tutmayı adayan kişinin bu orucu tutma veya bu oruçları kaza etme yükümlülüğünün olmadığını görmekteyiz.<sup>275</sup> Mâverdî de bayram günlerine adanan oruçlarda bu oruçları tutma ve kaza yükümlülüğünün olmadığını görmekteyiz.<sup>276</sup> Râfiî de masiyet olan adakların sahih olmayacağını aktarmış, verdiği örnekler arasında bayram günlerinde oruç tutmayı da zikretmiştir.<sup>277</sup>

<sup>269</sup> Haddâd, *el-Cevheretü 'n-neyyire*, 1/368-369.

<sup>270</sup> İbnü'l-Mehâmilî, *el-Lübâb*, s. 137.

<sup>271</sup> Mâverdî, *el-İknâ*, s. 40.

<sup>272</sup> Nevevî, *Ravzatü 't-tâlibîn*, 1/253.

<sup>273</sup> Haddâd, *el-Cevheretü 'n-neyyire*, 1/432.

<sup>274</sup> Haddâd, İmam Şâfiî’nin bu görüşünü namaz bahsinde nakletmiştir. Biz de kitaptaki sırayı bozmamak için yapılan atfı bu bölümde naklettik.

<sup>275</sup> Şâfiî, *el-Ûm*, 3/666-667.

<sup>276</sup> Mâverdî, *el-Hâvi 'l-kebîr*, 15/491.

<sup>277</sup> Râfiî, *el-Muharrer*, 3/1609.

### 2.2.20. Nafile Namazlarda Efdal Olan Rekât Sayısı

Atıf 47:

“İmameyne göre gece kılınan nafile namazlarda ikişer ikişer, gündüz kılınan nafile namazlarda ise dörder dörder kılmak efdaldır. Şâfiî’ye göre ise gündüz ve gece kılınan nafile namazları ikişer ikişer kılmak efdaldır.”<sup>278</sup>

Müzenî ve Cüveynî eserlerinde gece ve gündüz kılınan nafile namazlarda evla olanın ikişer ikişer kılmak olduğunu söylemiştir.<sup>279</sup> Şîrâzî de *et-Tenbîh* adlı eserinde nafilelerde iki rekâta bir selam vermenin efdal olduğunu söylemiştir.<sup>280</sup>

### 2.2.21. Kıraatın Farz Olduğu Rekâtlar

Atıf 48:

“Şâfiî’ye göre kıraat namazın tüm rekâtlarında farzdır.”<sup>281</sup>

Şâfiî *el-Üm*’de, münferid veya cemaat halinde namaz kılan kişinin her rekâta Fâtiha sûresini okumasının vacip olduğunu söylemiştir.<sup>282</sup> Cüveynî ve Zekeriyya *el-Ensârî* de Fâtiha sûresini okumanın her rekâta vacip olduğunu söylemiştir.<sup>283</sup>

### 2.2.22. Sehiv Secdesinin Yapılacağı Yer

Atıf 49:

“Sehiv secdesi Şâfiî’ye göre selamdan önce yapılır.”<sup>284</sup>

Büveytî’nin *el-Muhtasar*’ına baktığımızda İmam Şâfiî’ye göre sehiv secdesinin selamdan önce yapılacağı ifade edilmiştir.<sup>285</sup> İbnü'l-Mehâmilî, sehiv

<sup>278</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/445.

<sup>279</sup> Müzenî, *el-Muhtasar*, s. 34; Cüveynî, *Nihâyetü'l-matlab*, 2/349.

<sup>280</sup> Şîrâzî, *et-Tenbîh*, s. 39.

<sup>281</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/447.

<sup>282</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/244.

<sup>283</sup> Cüveynî, *Nihâyetü'l-matlab*, 2/153; Ensârî, *Fethu'l-vehhâb*, 1/72.

<sup>284</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/461-462.

<sup>285</sup> Büveytî, *el-Muhtasar*, s. 245-249.

secdesinin mahallinin namazın sonunda selamdan önce olduğunu söylemiştir.<sup>286</sup> Râfiî de sehiv secdesinin vaktinin teşehhütten sonra selamdan önce olduğunu nakletmiştir.<sup>287</sup>

### 2.2.23. İmâ ile Namaz Kılma

Atıf 50:

“Başıyla imâ etmeye gücü yetmeyen kişi namazını tehir eder. Gözleriyle, kalbiyle ve kaşıyla imâ etmez. Şâfiî’ye göre ise gözleriyle imâ eder. Özür zail olduğunda ise namazını iade eder.”<sup>288</sup>

Şîrâzî ve İmrânî, başı ile imâ etmeye gücü yetmeyen kişinin gözü ile imâ edeceğini belirtmiştir.<sup>289</sup> Nevevî, başı ile de işaret etmeye güç yetiremeyen kimsenin gözleriyle imâ edeceğini söylemiştir.<sup>290</sup>

### 2.2.24. Tilâvet Secdesi Hakkında İhtilaf (Hac Sûresi)

Atıf 51:

“Hac sûresinde bir tane tilâvet secdesi vardır. Şâfiî’ye göre iki tane tilâvet secdesi vardır.”<sup>291</sup>

Hanefî ve Şâfiî mezhebi arasında Hac sûresinin 77. ayetinin secde ayeti olup olmadığı ihtilaf bulunmaktadır. Şâfiîler secde ayeti olarak kabul ederken, Hanefîler secde ayeti olarak kabul etmemektedir. Şâfiî kaynaklara baktığımızda Gazzâlî *el-Vecîz* adlı eserinde Hac sûresinde iki tane tilâvet secdesi olduğunu belirtmiştir.<sup>292</sup> Râfiî ve İbnü'l-Mukrî de aynı şekilde Hac sûresinde iki tane tilâvet secdesi olduğunu belirtmiştir.<sup>293</sup>

<sup>286</sup> İbnü'l-Mehâmilî, *el-Lübâb*, s. 152-153.

<sup>287</sup> Râfiî, *el-Muharrer*, 1/212-213.

<sup>288</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/479.

<sup>289</sup> Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 1/191; İmrânî, *el-Beyân*, 2/446-447.

<sup>290</sup> Nevevî, *Ravzatü't-tâlibîn*, 1/237.

<sup>291</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/485.

<sup>292</sup> Gazzâlî, *el-Vecîz*, 1/179.

<sup>293</sup> Râfiî, *el-Muharrer*, 1/214; İbnü'l-Mukrî, *Ravdu't-tâlib*, 1/155.

### 2.2.25. Tilâvet Secdesi Hakkında İhtilaf (Sâd Sûresi)

Atıf 52:

“Sâd sûresi (24. ayet) bize göre tilâvet secdesidir. Şâfiî’ye göre ise şükür secdesidir.”<sup>294</sup>

Gazzâlî 14 yerde tilâvet secdesi olduğunu söyleyip Sâd sûresinde tilâvet secdesi olmadığını ifade etmiştir.<sup>295</sup> Râfiî ve İbnü'l-Mukrî de Sâd sûresinde tilâvet secdesi olmadığını ifade etmiştir.<sup>296</sup>

### 2.2.26. Tilavet Secdesi Yapmanın Hükümü

Atıf 53:

“Tilavet secdesi okuyana ve dinleyene vâciptir. Şâfiî’ye göre ise sünnettir.”<sup>297</sup>

Gazzâlî *el-Vecîz*’de tilavet secdesinin müstehab olduğunu söylemiştir.<sup>298</sup> Râfiî de tilavet secdesi namaz dışında vaki olduğunda okuyana ve dinleyene tilavet secdesi yapmanın müstehab olduğunu söylemiştir.<sup>299</sup> İbnü'l-Mukrî ise tilavet secdesi yapmanın sünnet olduğunu belirtmiştir.<sup>300</sup>

### 2.2.27. Tilavet Secdesinde İftitah Tekbiri

Atıf 54:

“Şâfiî’nin görüşüne muhalif olarak bize göre tilavet secdesi yaparken iftitah tekberi terk edilse bile tilavet secdesi geçerlidir.”<sup>301</sup>

<sup>294</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/485.

<sup>295</sup> Gazzâlî, *el-Vecîz*, 1/179.

<sup>296</sup> Râfiî, *el-Muharrer*, 1/214; İbnü'l-Mukrî, *Ravdu't-tâlib*, 1/155.

<sup>297</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/485.

<sup>298</sup> Gazzâlî, *el-Vecîz*, 1/179.

<sup>299</sup> Râfiî, *el-Muharrer*, 1/214.

<sup>300</sup> İbnü'l-Mukrî, *Ravdu't-tâlib*, 1/155.

<sup>301</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/498.

Nevevî, *el-Minhac*'ında tilavet secdesinde sahih olan görüşe göre iftitah tekbiri getirmenin şart olduğunu söylemiştir.<sup>302</sup> Râfî ve Şîrbînî'nin eserlerinde de bu hüküm geçmektedir.<sup>303</sup>

### 2.2.28. Şükür Secdesi

Atıf 55:

“Şâfî'ye göre şükür secdesi ibadettir ve yapana sevap vardır.”<sup>304</sup>

Müzenî *el-Muhtasar*'ında Şâfî'nin şükür secdesini müstehap olarak gördüğünü nakletmiştir.<sup>305</sup> Gazzâlî de şükür secdesinin sünnet olduğunu nakletmiştir.<sup>306</sup> İmrânî ise kişinin rızık elde etmesi, çocuk sahibi olması, mal sahibi olması, hastalığından kurtulup şifa bulması gibi durumlarda Allah'a şükür secdesi etmesinin müstehap olduğunu söylemiştir.<sup>307</sup>

### 2.2.29. Seferilikte Ruhsat

Atıf 56:

“Âsi olan ve mutî olan kimse seferlerinde ruhsat konusunda eşittir. Şâfî'ye göre masiyet üzere olan sefer ruhsat ifade etmez.”<sup>308</sup>

İmam Şâfî *el-Üm*'de, seferilikte ruhsatın âsi olmayan kişiye verildiğini, masiyet üzere olan seferde kişinin namazları kısaltamayacağını ifade etmiştir.<sup>309</sup> Müzenî *el-Muhtasar*'ında Şâfî'nin masiyet üzere olan seferde namazları kısaltma ruhsatı olmadığını söylediğini nakletmiştir.<sup>310</sup> İbnü'l-Mehâmilî ise seferilikte namazı

<sup>302</sup> Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, s. 113.

<sup>303</sup> Bkz. Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 1/444-445; Râfî, *el-Muharrer*, 1/215.

<sup>304</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 1/499.

<sup>305</sup> Müzenî, *el-Muhtasar*, s. 30.

<sup>306</sup> Gazzâlî, *el-Vecîz*, 1/179.

<sup>307</sup> İmrânî, *el-Beyân*, 2/298.

<sup>308</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 2/18-19.

<sup>309</sup> Şâfî, *el-Üm*, 2/364-365.

<sup>310</sup> Müzenî, *el-Muhtasar*, s. 41.

kısaltabilmek için gerekli olan şartları sayarken seferinde âsi olmamasını belirtmiştir.<sup>311</sup>

### 2.2.30. Cuma Namazının Farzıyeti

Atıf 57:

“Şehrin dışında olan kimse cuma namazı için şehre girmesi gerekmez. Şâfiî’ye göre ezanı işitmesi durumunda gerekir.”<sup>312</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*’de, şehirde ikamet eden veya şehre yakın olan kimsenin ezanı işitmesi durumunda cuma namazının kendisine farz olduğu söylemiştir.<sup>313</sup> Müzenî ve Maverdî de, İmam Şâfiî’den şehrin dışında olan kimsenin ezanı işitmesi durumunda cuma namazının gerekeceğini nakletmişlerdir.<sup>314</sup>

### 2.2.31. Hutbede Kıraat

Atıf 58:

“Bize göre hutbede Kur’an-ı Kerîm okunması sünnettir. İmam Şâfiî’ye göre ise farzdır.”<sup>315</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*’de hutbede en az bir ayet okunması gerektiğini ve kendisine ulaşan rivayetlerde Rasullullah’ın Kur’an okumadığı hutbe olmadığını söylemiştir.<sup>316</sup> İbnü'l-Mehâmilî hutbenin sıfatlarını sayarken Kur’an’dan bir ayet okunmasını zikretmiştir.<sup>317</sup> Nevevî de hutbenin rükûnlarını sayarken iki hutbenin birinde Kur’an okunmasını zikretmiştir.<sup>318</sup>

<sup>311</sup> İbnü'l-Mehâmilî, *el-Lübâb*, s. 118.

<sup>312</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 2/23.

<sup>313</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/381.

<sup>314</sup> Müzenî, *el-Muhtasar*, s. 42; Maverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, 2/404.

<sup>315</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 2/26.

<sup>316</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/410.

<sup>317</sup> İbnü'l-Mehâmilî, *el-Lübâb*, s. 122.

<sup>318</sup> Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, s. 134.

### 2.2.32. Hutbe Arasında Oturmak

Atıf 59:

“Şâfiî’ye göre iki hutbe arasında oturmak şarttır. Hatta Şâfiî, hutbe uzun dahi olsa tek hutbeyle iktifa etmez.”<sup>319</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*’de “Kişi tek hutbe okursa tekrar dönüp ikinci hutbeyi verir.” demiştir.<sup>320</sup> Ayrıca İmam Şâfiî kişi iki hutbe arasını oturarak ayırmazsa hutbeyi iade edeceğini söylemiştir.<sup>321</sup> İbnü'l-Mehâmilî ve Nevevî de hutbenin şartlarını sayarken iki hutbe arasında oturmayı da söylemişlerdir.<sup>322</sup>

### 2.2.33. Cuma Namazında Okunacak Sûreler

Atıf 60:

“Şâfiî, Cuma namazında ilk rekâta Cuma sûresini, ikinci rekâta da Münâfikûn sûresini okumanın müstehap olduğunu söylemiştir.”<sup>323</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*’de, Cuma namazında Peygamberimizin Cuma ve Münâfikûn sûrelerini okuduğu sabit olduğundan bu sûreleri Cuma namazında okumanın müstehap olduğunu söylemiştir.<sup>324</sup> Nevevî Cuma namazında ilk rekâta Cuma sûresini ikinci rekâta Münâfikûn sûresini okumayı sünnet olarak belirtmiştir.<sup>325</sup> İbnü'l-Mukrî de ilk rekâta Cuma, ikinci rekâta Münâfikûn sûresini okumanın müstehap olduğunu söylemiştir.<sup>326</sup>

<sup>319</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 2/26.

<sup>320</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/410.

<sup>321</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/410.

<sup>322</sup> İbnü'l-Mehâmilî, *el-Lübâb*, s. 122; Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, s. 134.

<sup>323</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 2/31.

<sup>324</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/424.

<sup>325</sup> Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, s. 135.

<sup>326</sup> İbnü'l-Mukrî, *Ravdu't-tâlib*, 1/214.

### 2.2.34. Seferi, Köle ve Hastanın Cuma Namazında İmam Olması

Atıf 61:

“Şâfiî’ye göre seferi, köle ve hastanın cuma namazında imam olması câizdir.”<sup>327</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*’de köle ve seferi kimsenin arkasında kılınan cuma namazının sahih olduğunu söylemiştir.<sup>328</sup> Büveytî’nin *el-Muhtasar*’ında da cuma namazı köle ve seferinin arkasında kılınabileceği belirtilmektedir.<sup>329</sup> Nevevî de köle, çocuk ve misafirin arkasında en zahir görüşe göre cuma namazının sahih olduğunu söylemiştir.<sup>330</sup>

### 2.2.35. Bayram Namazında Tekbir Sayısı

Atıf 62:

“Şâfiî’ye göre bayram namazında ilk rekâta iftitah tekbiri hariç yedi defa, ikinci rekâta ise kıyam tekbiri hariç beş defa tekbir getirilir.”<sup>331</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*’de, Müzenî de *el-Muhtasar*’da ilk rekâta iftitah tekbiri hariç yedi defa ikinci rekâta ise kıyam tekbiri hariç beş defa tekbir getirileceğini söylemişlerdir.<sup>332</sup> Nevevî de ilk rekâta iftitah tekbiri ve ardından iftitah duasını okuduktan sonra yedi defa tekbir, ikinci rekâta ise kıraatten önce beş defa tekbir getirileceğini söylemiştir.<sup>333</sup>

<sup>327</sup> Haddâd, *el-Cevheretü ’n-neyyire*, 2/32-33.

<sup>328</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/383.

<sup>329</sup> Büveytî, *el-Muhtasar*, s. 167.

<sup>330</sup> Nevevî, *Minhâcu ’t-talibîn*, s. 134.

<sup>331</sup> Haddâd, *el-Cevheretü ’n-neyyire*, 2/49.

<sup>332</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/507; Müzenî, *el-Muhtasar*, s. 49.

<sup>333</sup> Nevevî, *Minhâcu ’t-talibîn*, s. 141.

### 2.2.36. Kûsûf Namazında Rükû

Atıf 63:

“Kûsûf namazında her rekâta bir rükû vardır. Şâfiî’ye göre her rekâta iki rükû vardır.”<sup>334</sup>

İmam Şâfiî’nin *el-Ûm* adlı eserini incelediğimizde kûsûf namazının kılınışını anlatılırken iki kere rükû yapılacağı görülmektedir.<sup>335</sup> Büveytî’nin *el-Muhtasar*’ında kûsûf namazı anlatılırken iki kere rükû yapıldığı ifade edilmektedir.<sup>336</sup> Nevevî de aynı şekilde kûsûf namazını anlatırken iki kere rükû yapılacağını söylemektedir.<sup>337</sup>

### 2.2.37. Namazda Salavat

Atıf 64:

“Şâfiî’ye göre namazda Nebî aleyhisselama salavat getirmek farzdır.”<sup>338</sup>

Müellif, teravîh namazının anlatıldığı bölümde İmam Şâfiî’nin namazda teşehhütten sonraki salavatın hükmüne dair görüşünü nakletmiştir. Namazda salavat ile ilgili atfı 41. atıfta tahkik ettiğimiz için burada tekrar tahkik edilmeyecektir.

### 2.2.38. Korku Namazının Kılınışı

Atıf 65:

“Şâfiî’ye göre korku namazının kılınış şekli Mâlik’in korku namazını anlattığı gibidir. Fakat Şâfiî’ye göre imam son oturuşta diğer grup namazını tamamlayana kadar selam vermez.”<sup>339</sup>

<sup>334</sup> Haddâd, *el-Cevheretü ’n-neyyire*, 2/61.

<sup>335</sup> Şâfiî, *el-Ûm*, 2/532.

<sup>336</sup> Büveytî, *el-Muhtasar*, s. 191.

<sup>337</sup> Nevevî, *Minhâcu ’t-talibîn*, s. 143.

<sup>338</sup> Haddâd, *el-Cevheretü ’n-neyyire*, 2/74.

<sup>339</sup> Haddâd, *el-Cevheretü ’n-neyyire*, 2/84.

İmam Şâfiî'nin ve Şirbinî'nin eserlerini incelediğimizde yukarıdaki atfedilen görüşün doğru olduğunu görmekteyiz.<sup>340</sup> İmrânî de korku namazı kılınışında imamın beklemesi hariç İmam Mâlik'in görüşüyle aynı olduğunu söylemiştir.<sup>341</sup>

### 2.2.39. Meyyitten Çıkan Necasetin Hükümü

Atıf 66:

“Şâfiî'ye göre yıkandıktan sonra meyyitten necaset çıkarsa abdesti iade edilir.”<sup>342</sup>

Bu atfı Şâfiî mezhebi kaynaklarından araştırdığımızda İmam Şâfiî'ye nisbeti noktasında bazı problemler olduğunu görmekteyiz. Nitekim İmam Şâfiî *el-Üm*'de cenaze yıkandıktan sonra necaset çıkacak olursa, çıkan necasetin temizlenip ardından yıkamanın (veya guslün) iade edileceğini söylemiştir.<sup>343</sup> Ancak burada necasetin mi yıkınacağı yoksa abdestin mi iade edileceği net olarak gözükmemektedir. Şirbinî yıkamadan sonra meyyitten bir şey çıkarsa sadece necasetin yıkınacağını söylemiştir.<sup>344</sup> Şirbinî'nin bu ifadesine göre bu atfın İmam Şâfiî'ye aidiyetinde problem gözükmemektedir.

### 2.2.40. Erkeğin Vefat Eden Karısını Yıkaması

Atıf 67:

“Şâfiî'ye göre koca, vefat eden karısını yıkayabilir.”<sup>345</sup>

Râfiî ve Nevevî erkeğin vefat eden karısını yıkayabileceğini söylemiştir.<sup>346</sup> İmrânî de vefat eden bir kadını kocasının yıkamasının câiz olduğunu ifade etmiştir.<sup>347</sup>

<sup>340</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/442; Şirbinî, *Muğni'l-muhtâc*, 1/574-576.

<sup>341</sup> İmrânî, *el-Beyân*, 2/505.

<sup>342</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 2/99.

<sup>343</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/643.

<sup>344</sup> Şirbinî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/11.

<sup>345</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 2/100.

<sup>346</sup> Râfiî, *el-Aziz şerhu'l-veciz*, 2/403; Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, s. 150.

<sup>347</sup> İmrânî, *el-Beyân*, 3/20.

### 2.2.41. Kadının Cenazesi Yıkanırken Saçların Durumu

Atıf 68:

“Şâfiî’ye göre meyyite yıkandıktan sonra saçları sırtına koyulur.”<sup>348</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*’de kadın cenazesi yıkandıktan sonra saçları üç örgü halinde yapılıp arkasına atılacağını söylemiştir.<sup>349</sup> Benzer ifadeler Müzenî’nin *el-Muhtasar* adlı eserinde de kullanılmıştır.<sup>350</sup> Şîrâzî de aynı şekilde yıkandıktan sonra kadının saçları üç örgü halinde yapılıp arkasına atılacağını ifade etmiştir.<sup>351</sup>

### 2.2.42. Cenazenin Önünde Yürümenin Fazileti

Atıf 69:

“Cenaze taşınırken cenazenin önünde yürümekte bir beis yoktur. Bize göre efdal olan cenazenin arkasında yürümektir. Şâfiî’ye göre ise efdal olan cenazenin önünde yürümektir.”<sup>352</sup>

Müzenî *el-Muhtasar*’da İmam Şâfiî’den cenaze taşınırken efdal olanın cenazenin önünde yürümek olduğunu nakletmiştir.<sup>353</sup> Gazzâlî ve Râfiî de cenaze taşınırken önde yürümenin efdâl olduğunu söylemişlerdir.<sup>354</sup>

### 2.2.43. Şehidin Cenaze Namazı

Atıf 70:

“Şehidin cenaze namazı kılınır, fakat yıkanmaz. Şâfiî’ye göre namazı da kılınmaz. Çünkü Allah şehitlerin diri olduğunu söylemiştir. Cenaze namazı ise ölüler üzerine kılınır.”<sup>355</sup>

<sup>348</sup> Haddâd, *el-Cevheretü ’n-neyyire*, 2/108.

<sup>349</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 2/532.

<sup>350</sup> Müzenî, *el-Muhtasar*, s. 56.

<sup>351</sup> Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 2/423.

<sup>352</sup> Haddâd, *el-Cevheretü ’n-neyyire*, 2/121.

<sup>353</sup> Müzenî, *el-Muhtasar*, s. 57.

<sup>354</sup> Gazzâlî, *el-Vecîz*, 1/208; Râfiî, *el-Muharrer*, 1/302.

<sup>355</sup> Haddâd, *el-Cevheretü ’n-neyyire*, 2/137.

Müzenî *el-Muhtasar*'da İmam Şâfiî'den şehitlerin yıkanmayacağını ayrıca cenaze namazlarının da kılınmayacağını nakletmiştir.<sup>356</sup> Büveytî de şehidin yıkanmayı cenaze namazı kılınmadan elbiseleriyle defnedileceğini söylemiştir.<sup>357</sup> Nevevî de şehidin yıkanmayacağını ve cenaze namazının kılınmayacağını ifade etmiştir.<sup>358</sup>

### 2.3. Zekât Bölümünde Yapılan Atıflar

Zekât bölümü Haddâd'ın *el-Cevheretü'n-neyyire*'de en az atıf yaptığı bölümlerdendir. Haddâd bu bölümde İmam Şâfiî'ye toplam 10 atıf yapmıştır. Aşağıda bu atıflar incelenecektir.

#### 2.3.1. Zekât Olarak Verilecek Koyunun Niteliği

Atıf 71:

“Ebu Hanife'ye göre koyunların zekâtının erkek ve dişi koyundan alınması câizdir. Şâfiî'ye göre ise ancak hepsi erkek olduğu zaman erkek koyun zekâtı olarak alınır. Sünnet olan nisâb koyun ile ulaşırsa zekât koyun olarak; keçi ile ulaşırsa keçi olarak alınır. İki karışık halde nisâb miktarına ulaştığında hangisi çoğunlukta ise ondan zekât alınır. Eşit olması durumunda ise kişi dilediğini verir.”<sup>359</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*'de, sürünün hepsi erkek olduğunda ancak o zaman erkek hayvanın zekâtının alınacağını ifade etmiştir.<sup>360</sup> Râfiî ve Nevevî'nin eserlerinde de benzer hüküm geçmektedir.<sup>361</sup> İmam Şâfiî, koyun ve keçinin sayısı eşitse bir görüşe göre zekât toplama memurunun dilediğinden alacağını, eşit değilse fazla türden alacağını aktarmıştır.<sup>362</sup> Nevevî, kıymetine riayet edilmesi şartıyla koyun yerine keçi, keçi yerine koyun alınabileceğini söylemiştir.<sup>363</sup> Koyun ve keçi karışık ise bir kavle

<sup>356</sup> Müzenî, *el-Muhtasar*, s. 57.

<sup>357</sup> Büveytî, *el-Muhtasar*, s. 293.

<sup>358</sup> Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, s. 154.

<sup>359</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 2/176.

<sup>360</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 3/28-29.

<sup>361</sup> Râfiî, *el-Muharrer*, 1/322; Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, s. 162-163.

<sup>362</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 3/26.

<sup>363</sup> Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, s. 162.

göre sayı bakımından fazla olan hangisi ise ondan alınacağını, eşit olması durumunda ise en zahir kavle göre istenilen türden alınabileceğini söylemiştir.<sup>364</sup>

### 2.3.2. Atların Zekâtı

Atıf 72:

“Ebu Yusuf ve Muhammed’e (Şeybânî) göre atların zekâtı yoktur. Şâfiî’ye göre de atların zekâtı yoktur.”<sup>365</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*’de atların zekâtının olmadığını söylemiştir.<sup>366</sup> İmrânî ve Râfiî de aynı şekilde atların zekâtının olmadığını ifade etmişlerdir.<sup>367</sup>

### 2.3.3. Yavru Hayvanların Zekâtı

Atıf 73:

“Ebu Hanife ve Muhammed’e göre süttten kesilmiş olan deve yavrusunda, kuzularda ve buzağılarda aralarında büyükleri olması durumu haricinde zekât yoktur. Ebu Yusuf ise aralarından bir tanesinin zekât olarak verilmesi gerektiğini söyler. Şâfiî de bu görüştedir.”<sup>368</sup>

Gazzâlî, eğer hayvanların hepsi kuzu ve deve yavrusu gibi küçükse zekât olarak küçüklerden alınacağını ifade etmiştir.<sup>369</sup> Râfiî ve Nevevî İmam Şâfiî’nin kavli-i cedidine göre yavruların zekâtının yavru olarak alınacağını söylemiştir.<sup>370</sup>

<sup>364</sup> Nevevî, *Minhâcu’t-talibîn*, s. 162.

<sup>365</sup> Haddâd, *el-Cevheretü’n-neyyire*, 2/180.

<sup>366</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 3/66.

<sup>367</sup> İmrânî, *el-Beyân*, 3/141; Râfiî, *el-Muharrer*, 1/314.

<sup>368</sup> Haddâd, *el-Cevheretü’n-neyyire*, 2/182-183.

<sup>369</sup> Gazzâlî, *el-Vecîz*, 1/217.

<sup>370</sup> Râfiî, *el-Muharrer*, 1/322; Nevevî, *Minhâcu’t-talibîn*, s. 162-163.

### 2.3.4. Zekâta Kıymetin Ödenmesi

Atıf 74:

“Zekâta kıymetin ödenmesi câizdir. Şâfiî’ye göre ise câiz değildir.”<sup>371</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*’de, zekât verilecek mal mevcut olduğu müddetçe kendi sınıfından verilip, bedelinin verilemeyeceğini söylemiştir.<sup>372</sup> Müzenî ve Mâverdî de, İmam Şâfiî’den altının zekâtı gümüş, gümüşün zekâtı da altından verilemeyeceğini kitaplarında nakletmişlerdir.<sup>373</sup>

### 2.3.5. Altın ve Gümüştten Yapılan Süs Eşyalarının Zekâtı

Atıf 75:

“Şâfiî’ye göre altın ve gümüştten yapıp takılması mübah olan süs eşyasına zekât vâcip değildir.”<sup>374</sup>

*el-Üm* adlı eseri inceldiğimizde İmam Şâfiî’ye göre süs eşyasında zekâtın olmadığını görmekteyiz.<sup>375</sup> Müzenî de İmam Şâfiî’den nakille kullanılan süs eşyasında zekât olmadığını nakletmiştir.<sup>376</sup> Nevevî de en zahir kavle göre mübah olan süs eşyasında zekât olmadığını söylemiştir.<sup>377</sup>

### 2.3.6. Zekât Verilecek Gruplar Arasında Tercih

Atıf 76:

“Şâfiî’ye göre zekâtın, zekât verilmesi gerekenler sınıfından sadece bir gruba verilmesi câiz değildir. Zekât her sınıfta üç kişiye verilir.”<sup>378</sup>

<sup>371</sup> Haddâd, *el-Cevheretü ’n-neyyire*, 2/185.

<sup>372</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 3/57.

<sup>373</sup> Müzenî, *el-Muhtasar*, s. 67; Mâverdî, *el-Hâvi ’l-kebîr*, 3/179.

<sup>374</sup> Haddâd, *el-Cevheretü ’n-neyyire*, 2/198.

<sup>375</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 3/107.

<sup>376</sup> Müzenî, *el-Muhtasar*, s. 74.

<sup>377</sup> Nevevî, *Minhâcu ’t-talibîn*, s. 167.

<sup>378</sup> Haddâd, *el-Cevheretü ’n-neyyire*, 2/223.

Müzenî'nin *el-Muhtasar*'da İmam Şâfiî'den yaptığı nakli incelediğimizde ayette belirtilen sekiz sınıf insan olduğu sürece bunlar arasında tercih yapılmayacağını görmekteyiz.<sup>379</sup> Mâverdî de bu sınıfların hepsi bulunduğu halde bazı sınıflarla yetinmenin câiz olmadığını söylemiştir.<sup>380</sup> Nevevî de, bir yerde zekâtı hak eden kişilerin hepsi bulunupta zekât hepsine yeterse zekât sahibinin hepsini zekât verilecekler kapsamına dahil etmesi gerekir. Zekât yetmiyorsa her sınıftan üç kişiye zekât verilmesinin vâcip olduğunu söylemiştir.<sup>381</sup>

### 2.3.7. Fıtır Sadakası Yükümlülüğü

Atıf 77:

“Şâfiî’ye göre fakir bir kimse kendisi ve ailesinin günlük temel gıda ihtiyaçlarından fazlasına sahipse fıtır sadakası vermesi vâciptir.”<sup>382</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*'de Şevval ayına giren bir kimsenin yanında kendisi ve ailesinin o günkü temel gıdaları varsa fıtır sadakasını vereceğini söylemiştir.<sup>383</sup> Mâverdî ve İmrânî'nin eserlerine baktığımızda da kişinin bayram günü ve gecesi temel ihtiyaçlarından fazla malı olması durumunda, kendisi ile bakmakla yükümlü olduğu kişilerin fıtır sadakasını vermesinin o kişiye vâcip olacağını görmekteyiz.<sup>384</sup>

### 2.3.8. Fitrenin Miktarı

Atıf 78:

Fitre buğdaydan yarım sâ‘, arpadan ve kuru hurmadan bir sâ‘’dır. Şâfiî’ye göre ise fitre buğdaydan 1 sâ‘ verilir.<sup>385</sup>

<sup>379</sup> Müzenî, *el-Muhtasar*, s. 209.

<sup>380</sup> Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, 8/478.

<sup>381</sup> Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, s. 370.

<sup>382</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 2/242.

<sup>383</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 3/166.

<sup>384</sup> Mâverdî, *el-İknâ*, s. 69; İmrânî, *el-Beyân*, 3/351.

<sup>385</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 2/249.

İmam Şâfiî *el-Üm*'de, fitrede buğdayın ancak 1 sâ' olarak verileceğini söylemiştir.<sup>386</sup> Müzenî ve Mâverdî de eserlerinde buğdayın fitrede 1 sâ' olarak verileceğini ifade etmiştir.<sup>387</sup>

### 2.3.9. Fitrenin Verileceği Cins

Atıf 79:

“Şâfiî'ye göre fitrenin un, sevik veya dirhem olarak verilmesi câiz değildir.”<sup>388</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*'de fitrenin un, sevik veya kıymet olarak verilemeyeceğini söylemiştir.<sup>389</sup> Müzenî, Şâfiî'nin fitrenin un, sevik ve kıymet olarak verilemeyeceği görüşünü *el-Muhtasar*'ında nakletmiştir.<sup>390</sup> Mâverdî de bu görüşü eserinde naklettikten sonra bunun sahih olduğunu söyleyip konuyla ilgili açıklamalar yaparak farklı mezhep imamlarının konu ile ilgili görüşlerini de söylemiştir.<sup>391</sup>

### 2.3.10. Fitrenin Vâcip Oluş Vakti

Atıf 80:

“Fıtır sadakası bayram günü fecrin doğuşuyla vâcip olur. Şâfiî'ye göre ise Ramazan ayının son gününde güneşin batışıyla vâcip olur. Hatta kişi bayram gecesini doğsa ya da müslüman olsa bize göre bu kişiye fitre vâcip olur. Şâfiî'ye göre ise vâcip olmaz. Kişinin bayram gecesini kölesi ölse veya çocuğu ölse Şâfiî'ye göre fitresi vâciptir. Çünkü vücûbiyetten sonra ölmüştür. Bize göre ise vâcip değildir.”<sup>392</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*'de fıtır sadakasının zamanın Şevval hilali olduğunu söylemiştir.<sup>393</sup> İmam Şâfiî bir kişinin Ramazan'ın son günü gündüz vakti çocuğu dünyaya gelse bayram gecesini ölse bile fıtır sadakası vâcip olacağını fakat Ramazan ayının son günü güneş battıktan sonra bir çocuğu dünyaya gelse ona fıtır sadakası

<sup>386</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 3/170.

<sup>387</sup> Müzenî, *el-Muhtasar*, s. 80; Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, 3/379.

<sup>388</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 2/249-250.

<sup>389</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 3/174.

<sup>390</sup> Müzenî, *el-Muhtasar*, s. 80.

<sup>391</sup> Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, 3/383-384.

<sup>392</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 2/251.

<sup>393</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 3/179.

vâcip olmayacağını söylemiştir.<sup>394</sup> Nevevî ve Şirbinî “En zâhir kavle göre fitır sadakası bayram gecesinin ilk anı ile farz olur.” demiştir.<sup>395</sup>

## 2.4. Oruç Bölümünde Yapılan Atıflar

Haddâd’ın eserinde İmam Şâfiî’ye en az atıf yaptığı bölüm oruç bahsidir. Oruç bahsinde İmam Şâfiî’ye toplam 7 atıf yapılmıştır. Aşağıda bu atıflar incelenecektir.

### 2.4.1. Oruçta Niyetin Vakti

Atıf 81:

“Şâfiî’ye göre Ramazan orucuna ve muayyen adak orucuna gecedan niyet edilmesi gerekir.”<sup>396</sup>

İmam Şâfiî’nin *el-Üm* adlı eserini incelediğimizde ramazan ve adak oruçlarında gecedan niyet edilmesi gerektiğini görmekteyiz.<sup>397</sup> Müzenî de İmam Şâfiî’den ramazan, kefarete ve adak orucuna ancak fecirden önce niyet ederse câiz olacağını nakletmiştir.<sup>398</sup> Mâverdî de *el-İknâ*’da benzer ifadeleri söylemiştir.<sup>399</sup>

### 2.4.2. Niyet ile Namaz ve Orucun Bozulması

Atıf 82:

“Kişi orucunu açmaya niyet etse yemedikten ve içmedikten sonra orucunu açmış olmaz. Aynı şekilde namazda konuşmaya niyet etse ama konuşmasa namazı ifsat olmaz. Şâfiî’ye göre bu durumlarda namazı ve orucu bozular.”<sup>400</sup>

İmam Şâfiî’nin *el-Üm* adlı eserine ve Şirbinî’nin eserine baktığımızda kişinin namazdayken niyeti ile namazını ifsat edebileceğini görmekteyiz.<sup>401</sup> İmrânî, kişi en

<sup>394</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 3/167.

<sup>395</sup> Nevevî, *Minhâcu’t-talibîn*, s. 172; Şirbinî, *Muğni’l-muhtâc*, 2/111.

<sup>396</sup> Haddâd, *el-Cevheretü’n-neyyire*, 2/257-258.

<sup>397</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 3/234-235.

<sup>398</sup> Müzenî, *el-Muhtasar*, s. 82.

<sup>399</sup> Mâverdî, *el-İknâ*, s. 73.

<sup>400</sup> Haddâd, *el-Cevheretü’n-neyyire*, 2/259-260.

<sup>401</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 3/225; Şirbinî, *Muğni’l-muhtâc*, 1/343.

zahir olan görüşe göre oruçtan çıkmaya niyet etse namazda olduğu gibi orucunun bâtil olacağını söylemiştir.<sup>402</sup>

### 2.4.3. Mükrehin Orucu

Atıf 83:

“Kişiye bir şey zorla yedirilse, kadın mükreh olduğu halde onunla cima edilse veya uyurken onunla ilişkiye girilse ya da kişinin boğazına uyurken su dökülse bu kişinin orucu fasit olur. İmam Şâfiî’ye göre ise olmaz.<sup>403</sup>

Nevevî en zâhir kavle göre, ikrah altında olan kimse bir şey yer veya içerse orucunun bozulmayacağını ifade etmiştir.<sup>404</sup> İmrânî’nin eserine baktığımızda kişinin iradesi olmadan ona zorla bir şey yedirilse veya kadın mükreh olduğu halde onunla cimâ edilse bu durumda bu kişilerin orucunun bozulmayacağını söylemiştir.<sup>405</sup>

### 2.4.4. Oruç Kefareti

Atıf 84:

“Şâfiî’ye göre oruç kefaretinde ilk kefaret yerine getirilmiş olsa da (daha önce kefaret borcu varsa) yerine getirilmemiş olsa da her gün için ayrı kefaret verilir.”<sup>406</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*’de kişi cinsel ilişkiye girse ardından kefaret ödese ya da ödemesse, sonra tekrardan kefaret gerektirecek bir şey yapsa her gün için ayrı kefaret verileceğini söylemiştir.<sup>407</sup> Şîrâzî ve Nevevî de aynı hükmü eserlerinde belirtmişlerdir.<sup>408</sup>

<sup>402</sup> İmrânî, *el-Beyân*, 3/494.

<sup>403</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 2/268.

<sup>404</sup> Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, s. 181; İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-muhtâc*, 1/622-623.

<sup>405</sup> İmrânî, *el-Beyân*, 3/510.

<sup>406</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 2/282.

<sup>407</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 3/250-251.

<sup>408</sup> Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 1/614; Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, s. 185.

#### 2.4.5. Oruçluken Misvak Kullanmanın Hükümü

Atıf 85:

“Şâfiî’ye göre oruçlu kimsenin zevalden sonra misvak kullanması mekruhtur.”<sup>409</sup>

İbnü'l-Mehâmilî ve Şîrâzî zevalden sonra misvak kullanmanın mekruh olduğunu eserlerinde zikretmişlerdir.<sup>410</sup> İmrânî de benzer hükümü eserinde ifade etmiştir.<sup>411</sup>

#### 2.4.6. Özürsüz Olarak Ramazan Orucunun Kazasını Erteleme

Atıf 86:

“Ramazan orucu borcu olan kişi, bu borcunu ertelese ve yeni bir Ramazan ayına girerse Ramazan ayının orucunu tutar. Çünkü Ramazan ayında Ramazan orucu dışındaki oruç sahih olmaz. Ramazan ayından sonra da kaza olan orucunu tutar. Bundan dolayı da fidye gerekmez. Şâfiî’ye göre ise kişi özürsüz bir şekilde ertelerse her gün için fidye öder.”<sup>412</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*’de Ramazan ayında oruç kazası olan kişinin gücü yettiği halde kazasını yerine getirmez ve ardından diğer Ramazan gelirse Ramazan orucunu tutacağını kazayı da daha sonra yapıp her gün için bir müdd buğdayı kefarete olarak vereceğini söylemiştir.<sup>413</sup> Şîrâzî bir kişinin üzerinde Ramazan ayı orucu kazası olsa ve bu kişinin bir özrü bulunmasa diğer Ramazan ayı girene kadar onu ertelemesinin câiz olmadığını eğer ertelerse her gün için bir müdd buğday vermesinin gerektiğini ifade etmiştir.<sup>414</sup> Nevevî de imkânı olmakla beraber kişi Ramazan orucu kazasını erteler ve

<sup>409</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 2/286.

<sup>410</sup> İbnü'l-Mehâmilî, *el-Lübâb*, s. 193; Şîrâzî, *et-Tenbîh*, s. 18.

<sup>411</sup> İmrânî, *el-Beyân*, 1/92.

<sup>412</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 2/291-292.

<sup>413</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 3/261.

<sup>414</sup> Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 1/623.

diğer Ramazan gelirse bu kişinin önceki orucun kazasıyla beraber her gün için kefareti vereceğini söylemiştir.<sup>415</sup>

#### 2.4.7. İtikafıta Olan Kişinin Cuma Namazına Gitmesi

Atıf 87:

“Şâfiî’ye göre itikafıta olan kişinin cumaya gitmesi itikafını bozar. Çünkü cuma namazı kılınan yerde itikafa girmesi mümkündür.”<sup>416</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*’de cuma namazı kılınmayan camide itikafa giren kişinin itikafının cumadan diğer cumaya kadar olduğunu söylemiştir.<sup>417</sup> Mâverdî camide itikafa girmeyen bir kimse cuma namazı için dışarı çıksa itikafının bozulacağını söylemiştir.<sup>418</sup> Nevevî de itikafıta olan kişinin cumaya gitmesinin gerektiğini ve itikafıtan cuma namazı için çıkan kişinin en zahir olan görüşe göre itikafının bozulacağını söylemiştir.<sup>419</sup>

### 2.5. Hac Bölümünde Yapılan Atıflar

Bu bölümde *el-Cevheretü’n-neyyire*’nin ibadetler bölümündeki son bahis olan hac bölümünde İmam Şâfiî’ye atfedilen görüşler incelenecektir. Haddâd bu bölümde İmam Şâfiî’ye toplam 16 atıf yapmıştır.

#### 2.5.1. Tavafa Kâbe’nin Sağından Başlama

Atıf 88:

“Şâfiî’ye göre tavafa Kâbe’yi sağ tarafa alarak başlayan kişinin tavafı geçerli sayılmaz.”<sup>420</sup>

<sup>415</sup> Nevevî, *Minhâcu’t-talibîn*, s. 184.

<sup>416</sup> Haddâd, *el-Cevheretü’n-neyyire*, 2/308.

<sup>417</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 3/265.

<sup>418</sup> Mâverdî, *el-İknâ*, s. 82.

<sup>419</sup> Nevevî, *Ravzatü’t-tâlibîn*, 2/409.

<sup>420</sup> Haddâd, *el-Cevheretü’n-neyyire*, 2/342.

İmam Şâfiî *el-Üm*'de tavafa başlayacak olan kişinin rüknü istilam edeceğini sonra onu soluna alarak tavaf edeceğini eğer rüknü istilam ettikten sonra onu sağına alıp tavafa başlarsa bu tavafın geçerli olmayacağını ifade etmiştir.<sup>421</sup> Gazzâlî ve Nevevî de tavafa Kâbe'yi soluna alarak başlamayı tavafın vâcipleri arasında saymışlardır.<sup>422</sup>

### 2.5.2. Şeytan Taşlamada Taş Harici Bir Şey Atmak

Atıf 89:

“Şâfiî, cemrelere taş haricinde bir şey atılmasının câiz olmadığını söylemiştir.”<sup>423</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*'de cemrelere taştan başka atılan şeylerin geçerli olmayacağını söylemiştir.<sup>424</sup> Mâverdî de cemrelere atılacak olan şeyin taş olarak isimlendirilen şeyler olursa geçerli olacağını söylemiştir.<sup>425</sup> Nevevî de şeytan taşlamanın taş ile yapılması gerektiği belirtmiştir.<sup>426</sup>

### 2.5.3. Tavafta Abdestin Bozulması

Atıf 90:

“Tavafta kişinin abdesti bozulursa bu kişinin tavafı bize göre geçerli olur. Şâfiî'ye göre ise tavafı geçerli sayılmaz.”<sup>427</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm* adlı eserini incelediğimizde tavaf yapacak kişinin abdestli olması gerektiğini görmekteyiz.<sup>428</sup> Mâverdî'nin eserinde de kişi tavafa başlayacağında hadesten ve necasetten tâhir olacağını ifade etmiştir.<sup>429</sup> Ayrıca Mâverdî, İmam Şâfiî'den tavafın necasetten ve hadesten taharetin bulunması durumunda geçerli

<sup>421</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 3/450.

<sup>422</sup> Gazzâlî, *el-Vecîz*, 1/260; Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, s. 197-198.

<sup>423</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 2/364-365.

<sup>424</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 3/556.

<sup>425</sup> Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, 4/179.

<sup>426</sup> Nevevî, *Minhâcu't-talibîn*, s. 203.

<sup>427</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 2/371.

<sup>428</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 3/453-454.

<sup>429</sup> Mâverdî, *el-İknâ*, s. 85.

olacağını nakletmiştir.<sup>430</sup> İmrânî de hadesten ve necasetten taharet olmazsa tavafın sahil olmayacağını söylemiştir.<sup>431</sup>

#### 2.5.4. Efdal Olan Hac Türü

Atıf 91:

“Bize göre kıran haccı, temettü ve ifrad haccından daha efdaldir. Şâfiî’ye göre ise ifrad haccı efdaldir.”<sup>432</sup>

İmam Şâfiî’nin *el-Üm* adlı eserini incelediğimizde bu atfın doğru olduğunu görmekteyiz.<sup>433</sup> Maverdî ve Nevevî de efdal olan hac çeşidinin ifrad haccı olduğunu söylemişlerdir.<sup>434</sup>

#### 2.5.5. Kıran Haccının Kurbanı

Atıf 92:

“Kurban günü, akabe cemresine taş atıldıktan sonra koyun, deve, sığır veya devenin yedide biri yahut sığırın yedide biri boğazlanır. Bu kıran kurbanı olmakla birlikte bu iki ibadeti cem etmeye muvaffakiyet verdiği için Allah’a şükür kurbanıdır, dem-i cübran değildir. Bu kurbanın etinden yenilmesi câizdir; Şâfiî’ye göre ise dem-i cübran olup kişinin bu kurbandan yemesi câiz değildir.”<sup>435</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm* adlı eserinde temettü haccına kıyasen, kıran haccı yapan kişinin kurban kesmesi gerektiğini söylemiştir.<sup>436</sup> Benzer ifadeleri Müzenî de nakletmiştir.<sup>437</sup> Ayrıca İmam Şâfiî bu kurbanı kesen kişinin yiyemeyeceğini

<sup>430</sup> Mâverdî, *el-Hâvi’l-kebîr*, 4/144.

<sup>431</sup> İmrânî, *el-Beyân*, 4/273.

<sup>432</sup> Haddâd, *el-Cevheretü’n-neyyire*, 2/387.

<sup>433</sup> Bkz. Şâfiî, *el-Üm*, 3/524.

<sup>434</sup> Mâverdî, *el-İknâ*, s. 83; Nevevî, *Minhâcu’t-talibîn*, s. 205.

<sup>435</sup> Haddâd, *el-Cevheretü’n-neyyire*, 2/391.

<sup>436</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 3/330.

<sup>437</sup> Müzenî, *el-Muhtasar*, s. 92.

belirtmiştir.<sup>438</sup> Şîrâzî de, kıran haccı yapan kimseye iki ibadetini tek ihramla yaptığından dolayı kurban kesmesinin vâcip olduğunun ifade etmiştir.<sup>439</sup>

### 2.5.6. Kurban Kesmeyip Oruç Tutmayan Kişinin Durumu

Atıf 93:

“Kıran haccı kurbanını bulamayıp kesemeyen daha sonra arefe gününe kadar üç gün boyunca oruç tutmayı da kaçırın kimse için artık dem gerekir. Daha sonra ailesine döndüğü zaman yedi gün oruç tutar. Bu oruçları hac bittikten sonra Mekke’de tutması bize göre câizdir. Şâfiî’ye göre ise ancak döndükten ve vatanına vardıktan sonra olur.”<sup>440</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*’de kıran ve temettü haccı yapan kimsenin koyun kesmesi yeterli olacağını, şayet koyunu bulamaz ve arefe gününe kadar üç gün oruç tutmazsa Mina’dan sonra Mekke’de veya yolculuk esnasında üç gün oruç tutacağını daha sonra da yedi gün oruç tutacağını söylemiştir.<sup>441</sup> Şîrâzî, esah olan kavle göre yedi gün tutulacak orucun kişinin ailesinin yanına döndüğü vakit olduğunu söylemiştir.<sup>442</sup> İmrânî de tutulması gereken yedi gün orucun ne zaman tutulacağı hakkında Şâfiî’den iki kavil nakledildiğini; sahih olanın ise kişinin ailesi ve vatanına döndüğü vakit olduğunu ve bu görüşü Müzenî ve Harmele’nin naklettiğini söylemiştir.<sup>443</sup>

### 2.5.7. Deveye İşâr Yapma

Atıf 94:

“Hedy kurbanında deveye işâr yapma Ebu Hanife’ye göre mekruhtur; Şâfiî’ye göre ise sünnettir.”<sup>444</sup>

<sup>438</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 3/567.

<sup>439</sup> Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 1/687.

<sup>440</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 2/393.

<sup>441</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 3/572.

<sup>442</sup> Şîrâzî, *et-Tenbîh*, s. 70-71.

<sup>443</sup> İmrânî, *el-Beyân*, 4/97.

<sup>444</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 2/401-402.

İmam Şâfiî'nin *el-Üm* isimli eserini incelediğimizde hedy kurbanında deveye işâr yapılabileceğini görmekteyiz.<sup>445</sup> Benzer ifadeleri Müzenî *el-Muhtasar*'ında nakletmiştir.<sup>446</sup> Şîrâzî de inek ve deveye işâr yapmanın müstehap olduğu belirttikten sonra konu hakkında hadis-i şerif nakletmiştir.<sup>447</sup>

### 2.5.8. Hac Aylarından Önce İhrama Girme

Atıf 95:

“Kişi hac aylarından önce ihrama girecek olsa hac ihramına girmiş olur. Şâfiî'ye göre ise umre ihramına girmiş kabul edilir.”<sup>448</sup>

Maverdî ve Gazzâlî, Şevval, Zilkade ve Zilhicce aylarından başka bir zamanda ihrama giren kişinin umre ihramına girmiş olacağına söylemiştir.<sup>449</sup> Şîrâzî ve Şîrbînî'nin eserlerinde de benzer ifadelere yer verilmiştir.<sup>450</sup>

### 2.5.9. İhramlı Kişinin Yağlanması

Atıf 96:

“İhramlı bir kimse zeytinyağı, susamyağı vs. kullanması durumunda Ebu Hanife'ye göre dem gerekecektir. Şâfiî ise eğer saçı için kullanacaksa (saçındaki dağınıklığı gidermek amacıyla) dem gerekeceği, bedeni için kullanacaksa bir şey gerekmeceğini söylemiştir.”<sup>451</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*'de kişinin zeytinyağı, susamyağı vb. yağları başı ve sakalı haricinde vücudunda istediği herhangi bir yere sürse, yese veya içse bundan dolayı fidye gerekmeceğini söylemiştir.<sup>452</sup> İmam Şâfiî ayrıca kişinin bunları başına ve sakalı sürdüğünde baş ve sakalın saçların yağ sürülme mahalli olduğu ve kişinin yağ

<sup>445</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 3/564.

<sup>446</sup> Müzenî, *el-Muhtasar*, s. 106.

<sup>447</sup> Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 1/823.

<sup>448</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 2/407.

<sup>449</sup> Mâverdî, *el-İknâ*, s. 85; Gazzâlî, *Hulâsatü'l-Muhtasar*, s. 223.

<sup>450</sup> Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 1/678; Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/223.

<sup>451</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 2/412-413.

<sup>452</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 3/381.

ile saç ve sakalındaki dağınıklığı giderdiği için fidye gerekeceğini ifade etmiştir.<sup>453</sup> Şîrâzî ve Maverdî'nin eserlerine baktığımızda da benzer ifadeler gözükmektedir.<sup>454</sup>

### 2.5.10. İhramlı Kimsenin Hayvana Yaklaşması

Atıf 97:

“İhramlı kişi hayvana yaklaşır ve inzal vaki olursa bu kişiye dem gerekir. Bu kişinin haccı ve umresi fasit olmaz. İnzal vaki olmadığı takdirde ise dem gerekmecektir. Şâfiî'ye göre ise bu kişinin haccı ve umresi fasit olur.”<sup>455</sup>

Maverdî, kadınla mekruh olan bölgeden veya hayvanla cimanın hükmünün kadına ön yolla girilen cinsel ilişkideki gibi olduğunu ifade ettikten sonra bu tür fiilin kişinin haccını bozup kefarete gerektireceğini söylemiştir.<sup>456</sup> İmranî de kadınla ters ilişki, lutîlik ve hayvanla cimanın kişinin haccını fasit edeceğini ve bu kişiye kefarete gerekeceğini belirtmiştir.<sup>457</sup> Şîrbînî ihramlı olan kimsenin hayvanla bile olsa cima etmesinin ihram haramlarından olduğunu söylemiştir.<sup>458</sup>

### 2.5.11. İhramlı Kimsenin Cinsel İlişkiye Girmesi

Atıf 98:

“Eşyle Arafat vakfesinden önce iki yoldan birisiyle bilerek veya unutarak cinsel ilişkiye giren kimsenin haccı bozulur. Bu kişinin koyun kesmesi gerekir. Şâfiî'ye göre ise bu kişi üzerine bedene gerekir.”<sup>459</sup>

İmam Şâfiî *el-Üm*'de cinsel ilişki sebebiyle haccını ifsat eden kişinin ne yapması gerektiğini ifade ederken bu kişinin bir büyükbaş kesmesi gerektiğini

<sup>453</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 3/381.

<sup>454</sup> Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 1/714; Maverdî, *el-İknâ*, s. 89-90.

<sup>455</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 2/422.

<sup>456</sup> Maverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, 4/224.

<sup>457</sup> İmranî, *el-Beyân*, 4/228.

<sup>458</sup> Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 2/298-299.

<sup>459</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 2/422.

söylemiştir.<sup>460</sup> Maverdî ve Nevevî de bu fiilde bulunan kişinin üzerine kefarete olarak bedene gerektiğini belirtmişlerdir.<sup>461</sup>

### 2.5.12. Arafat Vakfesinden Önce Cinsel İlişkiye Girenlerin Durumu

Atıf 99:

“Eşyle Arafat vakfesinden önce cinsel ilişkiye girdiğinde dolayı haccı bozulan kişi, haccını kaza edeceği zaman haccını eşyle ayrı bir şekilde yapması gerekmez. Şâfiî’ye göre ise cinsel ilişkiye girdikleri yere ulaştıklarında ayrılırlar.”<sup>462</sup>

Nevevî ve Şirbîni’nin eserlerine baktığımızda cimadan kaynaklı haccı bozulan bir kimsenin haccını kaza ederken eşyle cinsel ilişkiye girdikleri mekâna varınca ayrılmalarının müstehap olduğunu görmekteyiz.<sup>463</sup> İmranî de “Karı-koca cima ettikleri yere ulaştınca ayrılırlar.” demiştir.<sup>464</sup>

### 2.5.13. Umrede Tavaf Bitmeden Cinsel İlişkiye Girenlerin Durumu

Atıf 100:

“Umre yapan bir kimse dört şavt tavaf ettikten sonra cinsel ilişkiye girerse koyun kesmesi gerekir. Bu kişinin umresi bozulmaz. Şâfiî’nin bir görüşüne göre ise umresi bozulmuş olur.”<sup>465</sup>

Başta İmam Şâfiî’nin *el-Üm* isimli eseri olmak üzere Şâfiî kaynaklara baktığımızda tavafın kemali için yedi şavt olması gerektiğini ve Hanefi mezhebindeki gibi dört şavt ayrımını göremiyoruz.<sup>466</sup> Bundan dolayı kişi tavafı dört şavt yapıp tavafını yediye tamamlamadıkça tavafının sayılmayacağı<sup>467</sup> ayrıca tavafın umrenin

<sup>460</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 3/567-568.

<sup>461</sup> Mâverdî, *el-İknâ*, s. 90; Nevevî, *Minhâcu’t-talibîn*, s. 206.

<sup>462</sup> Haddâd, *el-Cevheretü’n-neyyire*, 2/423-424.

<sup>463</sup> Nevevî, *el-Mecmu*, 7/406; Şirbîni, *Muğni’l-muhtâc*, 2/300.

<sup>464</sup> İmranî, *el-Beyân*, 4/221-222.

<sup>465</sup> Haddâd, *el-Cevheretü’n-neyyire*, 2/425.

<sup>466</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 3/454; İmranî, *el-Beyân*, 4/279.

<sup>467</sup> İmranî, *el-Beyân*, 4/279.

rukünlarından<sup>468</sup> olduğunu göz önünde bulundurursak bu kişinin umresinin fasit olacağını görmüş oluyoruz.

#### 2.5.14. Sa'y Yapmanın Hükümü

Atıf 101:

“Safa ve Merve arasında sa'y yapmayı terk eden kişiye dem gerekir. Bununla birlikte bu kişinin haccı tamdır. Şâfiî'ye göre sa'y, ziyaret tavafı gibi farzdır.”<sup>469</sup>

İbnü'l-Mehâmilî, *el-Lübâb* adlı eserinde, sa'yın haccın farzlarından olduğunu belirtmiştir.<sup>470</sup> Gazzâlî ve Râfiî de haccın erkanlarını sayarken sa'yı da zikretmişlerdir.<sup>471</sup>

#### 2.5.15. Umre Yapmanın Hükümü

Atıf 102:

“Umre yapmak sünnettir. Şâfiî'ye göre ise farzdır.”<sup>472</sup>

Şâfiî kaynaklara baktığımızda bu atfın isabetli olduğunu görmekteyiz. Nitekim İmam Şâfiî *el-Üm*'de, umre yapmanın farz olduğunu ifade etmiştir.<sup>473</sup> Ayrıca Müzenî ve Maverdî de İmam Şâfiî'nin bu görüşünü eserlerinde nakletmişlerdir.<sup>474</sup>

<sup>468</sup> Mâverdî, *el-İknâ*, s. 84.

<sup>469</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 2/431-432.

<sup>470</sup> İbnü'l-Mehâmilî, *el-Lübâb*, s. 198.

<sup>471</sup> Gazzâlî, *Hulâsatü'l-Muhtasar*, s. 229; Râfiî, *el-Muharrer*, 1/441.

<sup>472</sup> Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, 2/469.

<sup>473</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 3/326.

<sup>474</sup> Müzenî, *el-Muhtasar*, s. 92; Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, 4/33.

### 2.5.16. Kurban Kesme Vakti

Atıf 103:

“Nafile, temettü ve kıran kurbanlarının, kurban günleri haricinde kesilmesi câiz değildir. Geriye kalan kurbanlar ise her zaman kesilebilir. Şâfiî’ye göre kurbanların kurban günleri haricinde kesilmesi câiz değildir.”<sup>475</sup>

Şâfiî kaynaklara baktığımızda bu atfın isabetli olmadığını görmekteyiz. Nitekim İmam Şâfiî *el-Üm*’de temettü veya kıran haccı yapan kimse yanında kurbanlığını getirse ve bunu önceden haremde keserse geçerli olacağını söylemiştir.<sup>476</sup> Nevevî de vâcip olan kurban için tahsis edilen bir zamanın olmadığını söylemiştir.<sup>477</sup> İmrânî’nin eserine baktığımızda da kıran ve temettü kurbanları için müstehap olan vaktin kurban günleri olduğunu ayrıca kişi hac için ihrama girdikten sonra da kesilmesinin câiz olduğunu görmekteyiz.<sup>478</sup>

<sup>475</sup> Haddâd, *el-Cevheretü ’n-neyyire*, 2/477.

<sup>476</sup> Şâfiî, *el-Üm*, 3/565.

<sup>477</sup> Nevevî, *Minhâcu ’t-talibîn*, s. 208.

<sup>478</sup> İmrânî, *el-Beyân*, 4/422.

## SONUÇ

Hanefî mezhebi fakihlerinden Haddâd'ın telif ettiği *el-Cevheretü'n-neyyire* adlı fıkıh kitabında İmam Şâfiî'ye nispet edilen görüşlerin incelendiği bu çalışmada sonuç olarak şunları ifade edebiliriz.

- Haddâd'ın hayatı ve eserlerini incelediğimizde birçok alanda çok sayıda eseri olan bir müellif olmasına rağmen hayatı hakkında ayrıntılı bilgiler muhtemelen yaşadığı coğrafyadan dolayı kaynaklara yansımamıştır.

- *el-Cevheretü'n-neyyire*'nin telif sürecinde Haddad tarafından ciddi bir mesai harcandığı ayrıca eserde kendi dönemi ve kendisinden önceki dönemlere ait kaynaklardan alıntılar yer aldığı gözlemlenmiştir.

- Haddâd'ın bir diğer eseri olan *es-Sirûcü'l-vehhâc* ile *el-Cevheretü'n-neyyire*'yi karşılaştırdığımızda *el-Cevheretü'n-neyyire*'nin meselelere getirilen delillerin ve izahların daha kısa olduğu *es-Sirûcü'l-vehhâc*'da ise delillerin ve izahların daha mufassal olduğu görülmüştür.

- Müellifin eserinde Hanefî mezhebi haricinde İmam Şâfiî ve İmam Mâlik'e dair atıflarda bulunması bu eserin mukayeseli bir fıkıh kitabı özelliğini barındırdığını göstermiştir. Haddâd eserinde yalnızca farklı mezhep imamlarının görüşlerine değil aynı zamanda Hanefî mezhebindeki imamların görüşlerine de yer vermiştir.

- Haddâd'ın ibadetler bölümünde 103 yerde İmam Şâfiî'ye atıf yapıldığı görülmüştür. Bu atıfların 27 tanesi temizlik, 43 tanesi namaz, 10 tanesi zekât, 7 tanesi oruç, 16 tanesi ise hac bölümünde yapılmıştır. Yapılan atıflar Şâfiî kaynaklardan incelendiğinde bu atıflardan 99 tanesinin isabetli, 4 tanesinin ise isabetli olmadığı tespit edilmiştir.

Bölüm Adı	Toplam Atıf	İsabetli	Hatalı	İsabet Oranı*	Hata Oranı
Taharet	27	26	1	%96	%4
Namaz	43	41	2	%95	%5
Zekât	10	10	0	%100	%0
Oruç	7	7	0	%100	%0
Hac	16	15	1	%94	%6
<b>Toplam</b>	<b>103</b>	<b>99</b>	<b>4</b>	<b>%96</b>	<b>%4</b>

• Haddâd'ın eserinde İmam Şâfiî'ye atıf yapılırken bu atıflarda mezhep taassubu içerisine girilmediği ve Şâfiî'nin görüşlerinin herhangi bir tenkide tabi tutulmadığı görülmüştür.

• *el-Cevheretü 'n-neyyire'* de Şâfiî'ye yapılmış olan atıflarda hata oranının diğer Hanefî fakihlerin eserlerinde Şâfiî'ye yapılan atıflara nazaran hata oranının daha az olduğu tespit edilmiştir. Bunun sebepleri olarak Haddâd'ın eserinde atıf sayısının daha az olması ve yaşadığı coğrafya itibarıyla Şâfiî mezhebiyle irtibatının diğer Hanefî fakihlerine nazaran daha fazla olması söylenebilir.

• Yapılan atıflardaki hata sebepleri olarak; nakil yapılan kitapta istinsah hatası olması, müellifin mezhebin asıl kaynağından değil de başka bir Hanefî mezhebine mensup alimin kitabından nakil yapması ve böylece yapılan hatanın tekrar edilmesi, müellifin nakil yaptığı Şâfiî mezhebine ait kaynağın bu mezhepte muteber kabul edilmemesi ve mezhep içinde hatalı nakilleri barındırması sayılabilir. Aynı zamanda yapılan atfın her ne kadar doğru olsa da İmam Şâfiî'nin kavlı-kadimi olması, müellifin

---

\* Tabloda verilen oranlardaki değerlere yuvarlama işlemi yapılmıştır.

hatalı bir okuma yapması, geçmiş zamanların şartlarından dolayı kitaplara ulaşma imkanının zor olması yapılan atıflar arasında isabetsiz atıf bulunma sebepleri arasında zikredilebilir.

- Yapılan araştırma neticesinde farklı mezhebe mensup bir alimin diğer mezhebe dair yaptığı nakillerde hatalar bulunabileceği görülmüştür. Dolayısıyla bir mezhebin görüşünün farklı mezhep kitaplarından değil de o mezhepte muteber sayılan bir kaynaktan alınması gerekmektedir.

- Son olarak *el-Cevheretü'n-neyyire*'deki mezhep içi tercihler ile İmam Ebu Yusuf, İmam Muhammed, İmam Züfer ve İmam Mâlik'e yönelik yapılan atıflar araştırma konusu olarak değerlendirilebilir.

## BİBLİYOGRAFYA

Bağdatlı İsmail Paşa (v. 1920), *Hediyyetü'l-ârifîn esmâü'l-müellifîn ve âsâru'l-musannifîn*, İstanbul 1951.

Bedir, Murteza; Koca, Ferhat, “Pezdevî, Ebü'l-Usr”, *DİA*, 34/264-266.

Bedir, Murteza; Koca, Ferhat, “Nesefî, Ebü'l-Berekât”, *DİA*, 32/567-568.

Begavî, Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ (v. 516/1122), *et-Tehzîb*, (thk. Ali Muhammed Muavvaz-Âdil Ahmed Abdülmevcûd), Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut 1997.

Büveytî, Ebû Yakub Yûsuf b. Yahyâ el-Mısırî (v. 231/846), *el-Muhtasar*, Medine 2010.

Boynukalın, Mehmet, *Hanefî Fıkıh ve Usulünün Doğuşu*, İstanbul 2020.

Cüveynî, İmâmü'l-Haremeyn Ebü'l-Meâlî Rüknuddîn Abdülmelik b. Abdillâh b. Yûsuf el-Cüveynî et-Tâî en-Nîsâbûrî (v. 478/1085), *Nihâyetü'l-matlab fî dirâyeti'l-mezheb* (thk. Abdülazîm Mahmud ed-Dîb), Beyrut 2007.

Çeker, Huzeyfe, *Hanefî Mezhebinde Biyografi Geleneği*, Konya 2018.

\_\_\_\_\_, *Mütûn-i Erbaa'da Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'ye Nisbet Edilen Görüşlerin Tahkiki (İbâdât Bölümü)*, Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2010.

Ebu Davud, Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdi es-Sicistanî (v. 275/889), *es-Sünen*, Müessesetü'r-Risâle Nâşîrûn, Beyrut 2015.

Ensârî, Ebû Yahyâ Zeynüddîn Zekerîyyâ b. Muhammed b. Ahmed es-Süneykî (v. 926/1520), *Fethu'l-vehhâb bi-şerhi Menheci't-tullâb*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmîyye, Beyrut 1997.

Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed (v.505/1111), *el-Vasît fi'l-mezheb* (thk. Ahmed Mahmûd İbrâhim), Dâru's-Selâm, Kahire 1997.

\_\_\_\_\_, *el-Veciz*, (thk. Ali Muhammed Muavvaz-Âdil Ahmed Abdülmevcûd), Dâru'l-Erkam, Lübnan 1997.

\_\_\_\_\_, *Hulâsatü'l-Muhtasar ve nukâvetü'l-mu'tasar* (thk. Emced Reşid Muhammed Ali), Dâru'l-Minhâc, Beyrut 2007.

Günay, Hacı Mehmet, "Semerkandî, Alâeddin", *DİA*, 36/470,471.

Haddâd, Radiyyüddîn Ebû Bekr b. Alî b. Muhammed (v. 800/1398), *el-Cevheretü'n-neyyire*, (thk. Said Bektaş), Arvika li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, Amman 2015.

İbn Kutluboğa, Ebu'l-'Adl Zeynüddîn Kâsım es-Sûdûnî el-Mısrî (v. 879/1474), *Tâcü't-terâcim* (thk. Muhammed Hayr Ramazân Yûsuf), Dâru'l-Kalem, Şam-Beyrut 1992.

İbnü'l-Mehâmîlî, Ebü'l-Hasen Ahmed b. Muhammed b. Ahmed el-Mehâmîlî ed-Dabbî (v. 415/1024), *el-Lübâb* (thk. Abdülkerîm b. Suneytân el-Amrî), Dâru'l-Buhârâ, Medine 1995.

İmrânî, Ebü'l-Hüseyn Yahyâ b. Ebi'l-Hayr b. Sâlim b. Es'ad el-İmrânî el-Yemânî (v. 558/1163), *el-Beyân* (thk. Kâsım Muhammed en-Nûrî), Dâru'l-Minhâc, Beyrut 2000.

İbn Hacer, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Muhammed el-Heytemî (v. 974/1567), *Tuhfetü'l-muhtâc bi-şerhi'l-Minhâc* (thk. Seyyid b. Muhammed es-Senârî), Dâru'l-Hadîs, Kahire 2016.

İbnü'l-Mukrî, Ebû Muhammed Şerefüddîn İsmâil b. Ebî Bekr b. Abdillâh eş-Şâverî eş-Şercî el-Yemenî (v. 837/1433), *Ravdu't-tâlib* (thk. Halfe Müfti Mutlak), Dâru'z-Ziya, Beyrut 2013.

İbn Abdüsselam, Ebû Muhammed İzzüddîn Abdülazîz b. Abdisselâm b. Ebi'l-Kasım es-Sülemî ed-Dımaşki (v. 660/1262), *el-Gâye fi'htisâri'n-Nihâye* (thk. İyâd Hâlid et-Tabbâ), Beyrut 2016.

Kallek, Cengiz, “Kudûrî”, *DİA*, 26/321-322.

\_\_\_\_\_, “Hidâye”, *DİA*, 17/471-473.

Kandemir, M.Yaşar, “eş-Şifâ” *DİA*, 39/134-138.

Kayapınar, Hüseyin, “Münyetü'l-Musallî” *DİA*, 32/32-33.

el-Kureşî, Ebû Muhammed Muhyiddîn ‘Abdülkâdir b. Muhammed (v. 775/1373), *el-Cevâhiru'l-mudiyye fi tabakâti'l-Hanefiyye* (thk. Abdülfettâh Muhammed el-Hulv), Hicr, Cîze 1993.

Koca, Ferhat, “Merginânî”, *DİA*, 29/182-183.

\_\_\_\_\_, “el-Manzûmetü'n-nesefiyye”, *DİA*, 28/34-35.

\_\_\_\_\_, “el-Muhtasar”, *DİA*, 31/64-66.

Koçak, Yavuz, *Ebûbekir el-Haddâd'ın Tefsirinde Uyguladığı Yöntem*, Yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2005.

Mâverdî, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed (v.450/1058), *el-Hâvi'l-kebîr* (thk. Ali Muhammed Muavviz-Adil Ahmed Abdulmevcûd), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1999.

\_\_\_\_\_, *el-İknâ* (thk. Hıdır Muhammed Hıdır), Dâru İhsân, Tahran 2000.

Müzenî, Ebû İbrâhîm İsmâil b. Yahyâ (v. 264/878), *el-Muhtasar*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1998.

Nevevî, Ebi Zekeriyya Yahya b. Şeref (v. 676/1277), *Minhâcu't-talibîn* (thk. Muhammed Muhammed Tahir Şa'ban), Dâru'l-Minhâc, Cidde 2005.

\_\_\_\_\_, *Ravzatü't-tâlibîn ve 'umdetü'l-müffîn* (thk. Züheyr eş-Şâvîş), Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut 1991.

\_\_\_\_\_, *el-Mecmu' şerhu'l-Mühezzeb* (thk. Muhammed el-Mutî'î), Cidde, Mektebetü'l-İrşâd, ts.

Özcan, Tahsin, "Nâtîfî", *DİA*, 32/438-439.

Özen, Şükrü, "Zâhidî", *DİA*, 44/81-85.

\_\_\_\_\_, "Serahsî, Radiyyüddin" *DİA*, 36/542-544.

Özel, Ahmet, "Hanefî Mezhebi", *DİA*, 16/21-27.

\_\_\_\_\_, *Hanefî Fıkıh Alimleri ve Diğer Mezheplerin Meşhurları*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2014.

\_\_\_\_\_, "Hizânetü'l-ekmel" *DİA*, 18/180-182.

\_\_\_\_\_, *İmam Ebû Hanîfe ve Hanefî Mezhebi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İzmir 2018.

\_\_\_\_\_, "Sadruşşehîd", *DİA*, 35/425-427.

\_\_\_\_\_, "Semerkandî, Muhammed b. Yusuf" *DİA*, 36/479-480.

\_\_\_\_\_, "Serûcî" *DİA*, 36/572-573.

Râfî, Ebu'l-Kasım Abdülkerim b. Muhamammed el-Kazvinî (v. 623/1226), *el-'Azîz şerhu'l-Vecîz* (thk. Ali Muhammed Muavviz-Adil Ahmed Abdulmevcûd), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1997.

\_\_\_\_\_, *el-Muharrer*, (thk. Ebû Yakûb Neş'et b. Kemâl), Dâru's-Selâm, Kahire 2013.

Serkîs, Yûsuf İlyân (v. 1932), *Mu'cemü'l-matbû'âtî'l-'Arabîyye ve'l-mu'arrabe*, Kahire 1928.

Şevkânî, Ebû ‘Abdillâh Muhammed b. ‘Ali es-San‘ânî el-Yemenî (v. 1250/1834), *el-Bedru't-tâli' bi mehâsini men ba'de'l-karni's-sâbi'*, Dâru İbn Kesîr, Beyrut 2006.

Sifil, Ebubekir, “Hâddad”, *DİA*, 14/553.

Şâfiî, Muhammed b. İdris (v. 204/820), *el-Üm* (thk. Rıf'at Fevzî Abdülmuttalip), Daru'l-Vefâ, yy., 2011.

Şîrâzî, Ebû İshâk Cemâlüddîn İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf (v. 476/1083), *el-Mühezzeb* (thk. Muhammed Zuhaylî), Dâru'l-Kalem, Şam 1992.

\_\_\_\_\_, *et-Tenbîh* (thk. İmaduddin Ahmed Haydar), Alemu'l-Kütüb, Beyrut 1983.

Şîrbînî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed (v. 977/1570), *Muğni'l-muhtâc ilâ marifeti meânî elfâzi'l-Minhâc* (thk. Ali Muhammed Muavviz-Adil Ahmed Abdulmevcûd), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2000.

Temîmî, Takıyyüddîn b. ‘Abdilkâdir ed-Dârî el-Gazzî el-Mısrî (v. 1010/1601), *et-Tabakâtü's-seniyye fî terâcimi'l-Hanefiyye* (thk. Abdülfettâh Muhammed el-Hulv), Dâru'r-Rifâî, Riyad 1983-1989.

Tomar, Cengiz, “Zebid”, *DİA*, 44/165-167.

Uzunpostalcı, Mustafa, “Burhâneddin el-Buhârî”, *DİA*, 6/435-437.

Ünal, Halit, “Attâbî”, *DİA*, 4/93.

Zebîdî, Ahmed b. Ahmed Abdullatîf es-Sercî (v. 893/1488), *Tabakâtü'l-havâs ehlü's-sıdkı ve'l-ihlâs*, Dâru'l-Yemeniyye, Beyrut 1986.

Ziriklî, Hayruddîn (v. 1976), *el-A'lâm: kâmûs terâcim li eşheri'r-ricâl ve'n-nisâ mine'l-'Arab ve'l-müsta'ribîn ve'l-müsteşrikîn*, Dâru'l-İlm li'l-melâyin, Beyrut 1986.